

BEATI SANCTISSIMI
DOMINI HISPANSENSIS

QUONDAM ARCHIEPISCOPI, DE OFFICIIS
ECCLESIASTICIS LIBRI

duo, ante annos.

DCCC.

Ab eo editi, & nunc
ex vetusto codice in lu-
cem restituti.

Maria, quae non

Optimam partem elegit sibi

Auferetur ab ea in aeternum.

In cONOBIO SANCTAE MARIAE MAGDALENAE PER
MONIALIUM POENITETIIUM MANUS. VENEUNT
in vICO SANCTAE MARIAE FORMOSAE
ad signum SPEI.

VENETIIS.

MD LV III.

Tabula capitum primi libri.

- x De ecclesia & vocabulo Christianorum.
- 2 De templis.
- 3 De choris.
- 4 De canticis.
- 5 De psalmis.
- 6 De hymnis.
- 7 De antiphonis.
- 8 De responforiis.
- 9 De precibus.
- 10 De lectionibus.
- 11 De libris testamentorum.
- 12 De scriptoribus sacrorum voluminum.
- 13 De laudibus.
- 14 De offertoriis.
- 15 De missa & orationibus.
- 16 De symbolo Niceno.
- 17 De benedictionibus in populo.
- 18 De sacrificio.
- 19 De tertie, sexte, & nonę hore officiiis.
- 20 De vespertinis.
- 21 De completis.
- 22 De vigiliis.
- 23 De matutinis.
- 24 De dominica nocte.
- 25 De natali domini.
- 26 De Epiphania.
- 27 De palmarum die.
- 28 De cœna domini.
- 29 De parasceue.
- 30 De sabbato Paschæ.
- 31 De Pascha.
- 32 De ascensu domini.
- 33 De Pentecoste.

- 34 De festiuitatibus martyrum.
 35 De encoeniis.
 36 De ieiunio quadragesimæ.
 37 De ieiunio Pentecostes.
 38 De ieiunio septimi mensis.
 39 De ieiunio Kalendarum Nouemb.
 40 De ieiunio Kalendarum Ianuariarum.
 41 De triduani ieiunii consuetudine.
 42 De diuersorum dierum ac temporum ieiunio.
 43 De vario vsu escarum.
 44 De carniū vsu vel piscium.

Tabula secundilibri,

- 1 De clericis.
 2 De regulis clericorum.
 3 De generibus clericorum,
 4 De tonsura.
 5 De Sacerdotibus,
 6 De corepiscopis.
 7 De presbyteris.
 8 De diaconis.
 9 De custodibus sacrorum.
 10 De Subdiaconibus.
 11 De lectoribus.
 12 De psalmistis.
 13 De exorcistis.
 14 De ostiariis.
 15 De monachis.
 16 De pœnitentibus.
 17 De virginibus.
 18 De viduis.
 19 De coniugatis.
 20 De catecuminis, exorcismo & sale.
 21 De competentibus.

- 22 De symbolo.
- 23 De regula fidei.
- 24 De Baptismo.
- 25 De chrismate.
- 26 De manus impositione vel confirmatione.
- 27 De suffragiis ecclesie.
- 28 Quorum suffragia profunt.

EXIMIAE PIETATIS AC ERV-
ditionis viro, D. Roberto Ridleio anglo,
insigni artium ac sacræ Theo.

doctori,

Ac Reuerendis. domini, domini Cuthberti
episcopi dunelmensis Asecretis & c.

Ioannes Cocleus.

S. P. D.

Hocorum distantia, temporumque
iniquitas & hominum malitia, tam
pertinaciter mihi obstant, Ridleie
mi charissime, quo minus pateat ti-
bi per literas priuatas cor meum, &
animi mei erga te tam pium, erudi-
tum & bene meritum amicum gra-
titudō, tentanda sane mihi est alia tandem via, vt po-
te per libellos publicos, an forte per eos efficere que-
am, ne videar tibi ad tot tua in me pia studia ac bene-
fica obsequia perpetuo mutus, obliuiosus, & ingra-
tus. Qualis certè tibi non iniuria videri queam, dum
tam raro tibi meæ redduntur literæ. Scripsi profecto
ad te hac ex vrbe non raro, scripsi ex Augusta ante
Triénium, dum inuictissimus Imperator noster Ca-
rolus quintus totius sacri Roma. Imperii principes
& proceres ob publicam salutem ac pacem ibi con-
gregatos haberet. Scripsi & ex Ratisbona in Cesa-
reis Comitibus per Regium Oratorem, dominum
Thomam Crammerum, virum eruditum & Theolo-
gum insignem. Cuius colloquia eo mihi iucundiora
erant, quòd non leuia pietati ac eruditioni tuæ da-
bat ille testimonia, affirmans te sibi olim egregium
fuisse in philosophia præceptorem. Scripsi denique
ac ex Moguntia Rheni confusus nauigiis, quæ inde

vsque in Britannicum decurrunt Oceanum. Quod si hæc inter nouas Germaniæ sectas, temporum malignitas, tot modis vota mea frustrare non veretur, ignosces mihi, spero, pro summa humanitate tua, dum aliam quæro viam, qua dulcissimo innotescat animus meus amico, quo nullum vnquam habui candidiorum. Singulari enim benignitate ac plane diuina vt arbitror, dispositione, temetipsum paruitati meæ per literas insinuasti prior, atque amicitiam tuam, vltro mihi oblatam, confestim tot benefaciendi studiis, ac exquisitis promerendi occasionibus decorasti, indiesq; magis ac magis confirmasti, vt ferreus videri iure possem, atque etiam calybe durior, & quauis cote stupidior magisque insensatus, si tot officia tam pii ac syn-
ceri amici me ad mutuam charitatem debitamque animi gratitudinem, quibuslibet indiciis vtcunque significandam ac exhibendam non excitarent. Ceterum dignas tibi referre grates, ac iustas rependere vices, non opis est meæ. Riddleie mi suauissime pariter & doctissime, Nam quàm curta mihi sit domi lupellex, eruditionis ingeniique tenuitas, ex aliquot libellis meis, iam pridem editis, proculdubio intellexisti. Cùm igitur literæ, quas ad te priuatim scribere soleo, a malignis insidiosè intercipientur, & libelli mei, quos incessabilis mihi nouarum improbitas sectarum extorqueat, lectione tua digni non sint, decreui sanè alios ad te querere internuncios, quos & improbi reuerentur magis quàm literas priuatas, & eruditio tua facilius in colloquium admittat. E quorum venerabili cœtu, ac ordine prodit nunc sanctus ac eruditus Pontifex Isidorus, qui apud Hispanos, ob eximiam & vitæ sanctimoniam, & doctrinæ pietatem, rectitudinem ac vbertatem, non solum regibus, ac populis charus & admirandus extitit, verum etiam in publicis patrum

conciliis dignitate conspicuus / atque authoritate præ
 cipuus cunctis præminebat, adeo vt patres in octauo
 Concilio Toletano publicis eum laudibus in hæc ver
 ba efferre dignati fuerint. Nostri inquit seculi Do
 ctor egregius, ecclesie catholice nouissimum decus,
 præcedentibus ætate postremus, doctrine comparatio
 ne non infimus, atque & quod maius est, iam seculo
 rum finitorum doctissimus, cum reuerentia nominan
 dus Isidorus & c. Huius igitur viri tam probati iam
 olim & autentici duos edo libellos, velut nuncios ac
 testes mee erga te gratitudinis ac beneuolentiae, quos
 editos antea, non vidi. Reperi autem eos in codice ve
 tusto Moguntiae, coniunctos antiquis Ammularii Tre
 uerensis olim sub Carolo magno archiepiscopi libris,
 quos de diuinis composuit officiis. Faxit De^o, vt iuxta
 votum & intentionem meam sic exeant, vt & tibi sint
 grati, & cum fructu efficaciter admoneant officii sui
 episcopos & presbyteros nostros, & nouarum quo
 que sectarum daces ac propugnatores ab impijs cœ
 ptis reuocent, atque a Barbarica contra vetusta sacra
 & antiquas ecclesie cæremonias Gigantomachia salu
 briter deterreant & auertant. Quod præstare digne
 tur is a quo est omne datum optimū, & omne donum
 perfectum.

Bene vale. Ex Dresda Misnie ad albim.

III. Calendas Ianuarias. Anno Domi
 ni. M. D. XX XIIII.

EPISTOLA ISIDORI EPI

scopi ad Fulgentiũ episcopum,
de ecclesiasticis officiis.

Domino meo & Dei seruo, Fulgentio episcopo
Isidorus episcopus. Queris a me originem offi-
ciorum, quorum magisteriis in ecclesiis erudimur, vt
a quibus sint inuenta authoribus breuibus cognoscas
indiciis. Itaq; vt voluisti libellum de origine, & gene-
re officiorum ordinatum misi, ex scriptis vetustissi-
mis authorum, vt locus se obtulit, commendatum.
In quo pleraq; meo stylo elicui. Non nulla vero ita,
vt apud ipsos erant admiscui, quo facilius lectio de sin-
gulis fidei authoritatem teneret. Si qua tamen ex his
displicuerint, erroribus meis paratior venia erit: quia
non sunt auferenda ad culpæ meæ titulum, de quibus
testificatio adhibetur authorum.

PROLOGVS.

EA quæ in officiis ecclesiasticis celebrantur, partim
sanctarum scripturarum authoritate, partim apo-
stolica traditione, vel consuetudine vniuersalis eccle-
siæ statuta reperiuntur. Quorum quidem primordia
repetentes, a quibus orta fuerint, vt prædiximus, au-
thoribus referamus.

LIBER PRIMVS.

De ecclesia & vocabulo Christiano-
 norum. Cap. 1.

Rimum a Petro Apostolo ecclesia
 in Anthiochia est fundata, ibique
 primum nomen christianorum, per
 eius est prædicationem exortum, si-
 cut actus Apostolorum testantur.

Acto. 1.

Vocantur autem Christiani deriuati
 uo vocabulo ex nomine Christi.

Nam sicut ex Iudæ nomine vocabu-
 lū traxerunt Iudæi, a quo in illa gente regis stirpis di-
 gnitas claruit: ita a Christo christianæ genti, nomen
 inhæsit. Cuius est in gentibus, iudæisq; prærogatiua di-
 gnitas potestatis. Ecclesia autē vocatur pprie, ppter
 q̄ omnes ad se vocet, & in vnū congreget. Catholica
 autem ideo dicitur, quia per vniuersum mundum est
 instituta: vel catholica, quia vniuersalis in ea doctri-
 na est, ad institutionem hominum, de visibilibus re-
 bus cœlestium ac terrestrium, vel propter quod homi-
 num omne genus trahit ad se, ad pietatis subiectionem,
 tam principum quàm etiā principatui subiecto-
 rum, oratorum, & idiotarum. Vel propterea, quod
 generaliter curat hominum peccata, quæ per corpus
 & animam perficiuntur.

Ecclesia
 catholi

De Templis. Cap. 2.

T Abernaculum Moyses legislator primum domi-
 no condidit, Salomon deinde Templum pruden-
 tiam petiturus instituit, nostrorum post hæc tempo-
 rum fides, in toto mundo Christi atria consecrauit.

Exodi.
 .3. Reg

De Choris. Cap. 3.

C Horos idem Moyses post transitum rubri maris
 primū instituit, & vtrorumq; sexuum distin-
 ctis classibus, se ac sororem præcingere Deo,
 in choris carmen triumphale perdocuit. Chorus ab

Exod. 15.

cle. 50. imagine ductus est coronæ, & ex eo ita vocatus. *Vn*
de Ecclesiasticus liber scribit stantem sacerdotem an-
te aram, & in circuitu eius coronam fratrum.

chorus. Chorus enim propriè multitudo canentium est,
quique apud iudæos non minus a decem constat canē-
tibus, apud nos autem incerto numero, à paucioribus
plurimisque sine vlllo discrimine constat.

De canticis. Cap. 4.

rod. 15. **C**anticum idem tunc Moyfes primus inuexit, quam
do percussa Aegypto decem plagis, & Pharaone
submerso Israeliticus populus, per insueta maris itine-
ra, ad desertum gratulabundus egressus est dicens.
dic. 5. *Cā*temus domino. De inde Debbora non ignobilis fœ-
mina, in libro Iudicum, hoc mysterio sancta reperi-
tur. Postea multos non solum viros, sed etiam fœmi-
nas spiritu diuino completas, Dei cecinisse mysteria.
Canticum autem vox humana est, psalmus vero qui ca-
nitur ad psalterium.

De Psalmis. Cap. 5.

or. psal-
is. **P**sallere vsū esse primum post Moysen David Pro-
phetam, in magno mysterio prodit ecclesia. Hic
enim a pueritia in hoc munus a Deo specialiter ele-
ctus, & cātorum princeps, Psalmorumque thesaurus
esse promeruit. Cuius Psalterium idcirco cum melo-
dia cantilenarum suauium ab Ecclesia frequentatur,
quo facilius animi ad conpunctionem flectantur. Pri-
antius p
er car-
les est i
tut^o in
clesia.
ng. li. 10
fes. cap.
P
mitiua autem ecclesia ita psallebat, vt modico flexu
vocis faceret psallentem resonare, ita vt pronuncian-
ti vicinior esset quàm canenti.

Propter carnales autem in ecclesia, non propter spi-
rituales, consuetudo est instituta canendi, vt quia
verbis non compunguntur, suauitate modulaminis
moueantur. Sic nāque & beatissimus Augustinus in li-
bris confessionum suarum, consuetudinem approbat

canendi in ecclesia, vt per oblectamentum aurium, infirm^o animus ad affectu pietatis exurgat. Nā i ipsis, ait, dictis sanctis religiosius & ardentius mouentur animi nostri ad flāmam pietatis cūm cantatur, quā si non caneretur. Omnes enim affectus nostri, pro sonorum diuersitate vel nouitate, nescio qua occulta familiaritate excitantur magis, cūm suauī & artificiosa voce cantatur.

De Hymnis. Cap. 6.

Hymnos primum eundem Dauid prophetam condidisse, ac cecinisse manifestum est, deinde & alios prophetas. Postea quidem & tres pueri in fornace positi, conuocata omni creatura, creatori omnium hymnum canentes dixerunt. Itaque hymnis & psalmis canendis non solum prophetarum, sed etiam ipsius domini, & Apostolorum habemus exemplum, & præcepta de hac re vtilia ad mouendum pie animum, & inflammandum pie & diuine dilectionis affectum. Sunt autem diuini hymni, sunt & ingenio humano cōpositi. Hylarius autē Gallus episcopus Pictauiensis eloquentia conspicuus, hymnorum carmine floruit primus. Post quem Ambrosius Mediolanensis episcopus, vir magnæ gloriæ in Christo, & clarissimus Doctor in ecclesia, copiosus in huiusmodi carmine claruisse cognoscitur, atque inde hymni ex eius nomine Ambrosiani vocantur, quia eius tempore primum in ecclesia Mediolanensi celebrari cœperunt, cuius celebritatis deuotio, post hac per totius occidentis ecclesia obseruatur. Carmina autem quęcunque in laudem Dei dicuntur, hymni vocantur.

De antiphonis. Cap. 7.

Antiphonas Græci primum composuerunt, duobus choris alternatim concinentibus, quasi duos seraphim, duoque testamenta inuicem sibi concla-

Danie.

Autho.
mooru
Hilariu
et Ambrosius.

Esaia.

mantia. Apud Latinos autem primus idem beatissimus Ambrosius antiphonas cōstituit, Cræcorū exempla imitatus, exhinc in cunctis occiduis regionibus earum vsus increbuit.

De Responsoriiis. Cap. 8.

Responsorialia ab Italis longo ante tempore sunt reperta, & vocata hoc nomine, quod vno canente, chorus consonando respondeat. Ante autem id solus quisque agebat, nunc vnus, interdū duo vel tres communiter, choro in plurimis respondente.

De Precibus. Cap. 9.

Precibus Deum deprecari, Christus nobis composuit & constituit. Cum ergo quærent Apostoli domino supplicare, & nescirent quomodo deprecarentur, dixerunt Christo. Domine, doce nos orare id est compone nobis preces. Statim dominus de libro iuris cœlestis docuit, quomodo orarent, & quomodo a domino impetrarent. Ex hoc perducta est consuetudo ecclesiæ, dominum precibus exposcere contra ægitudines animæ, & vti precibus instar earum, quas constituit Christus, quasque primum Græci cœperunt componere, quibus domino supplicaretur.

De lectionibus. Cap. 10.

Lectiones pronūciare, antiquæ institutionis esse Iudæorum traditio docet. Nam & ipsi legitimis profinitisq; diebus, ex lege & prophetis lectione in Synagogis vtuntur, & hoc de veteri patrum institutione seruantes. Est autem lectio non parua audientium ædificatio. Vnde oportet vt quando psallitur, ab omnibus psallatur, cū oratur, oretur ab omnibus, quando lectio legitur, factō silentio, æque audiatur vnus a cunctis. Nā & si tunc superueniat quisquā, cū lectio celebratur, adoret tantum Deum, & præsignata fronte, aurem sollicitè accommodet. Patet tempus

orandi, cum omnes orant, & patet tempus cum vo-
lueris orare priuatim obtentu orationis, ne perdid-
eris lectionem, quia non semper eam quilibet paratam
potest habere, cum orandi potestas in promptu sit.

Nec putes paruam nasci vtilitatem ex lectionis auditu. Vtilitas
Siquidem oratio fit ipsa pinguior, dum mens recenti lectione
lectione saginata, per diuinarum rerum, quas nuper auditu.
audiuit, imagines currit. Nam & Maria soror Marthæ, Luc. 10.
quæ sedens ad pedes Iesu, sorore neglecta, verbum
intentius audiebat, bonam partem sibi elegisse Do-
mini voce firmatur. Ideo & diaconus clara voce silen-
tium ammonet, vt siue dum psallitur, siue dum le-
ctio pronuntiatur, ab omnibus vnitas conseruetur,
vt quod omnibus prædicatur, æqualiter ab omnibus
audiatur.

De libris testamentorum. Cap. 11

Quoniam .lxxii. linguæ erant in hoc mundo diffu- Ve. test.
sæ, congrue præuidit spiritus sanctus, vt tot libri sunt ni-
essent, quot & nationes, in quibus populi, & gentes mer. 45
ad percipiendam fidei gratiam ædificarentur. Noui au-

De scriptoribus sacrorum voluminum. Cap. 12. tem. 27.

Veteris autem testamenti scriptores, secundum tra- Autho. s-
ditionem Iudeorum, vel Hebræorum habentur, crorum vo-
primus Moyses scripsit Pentateuchon, Iesus Naue edi- luminum i-
dit librum suum, Iudicum autem, & Ruth, & Samue- xta Hebr-
lis primam partem, scripsit Samuel, sequentia Samue- os.
lis vsque ad calcem scripsit Dauid. Malachim rotum Malachii
edidit Hieremias, nam antea sparsus erat per singulo- idest Re-
rum regum historias. Iob librum hebræi putant scri- gum du-
psisse Moysen, alii vnum ex prophetis. Psalterium ve- os libros
ro scripserunt decem prophætæ idest Moyses, Dauid,
Salomon, Asaph, Eman, Etham, Iditum, & filii Cho-
re, idest Aser, Elana, Eliafaph, Abiathar. Sunt & qui
Ezdram, & Aggeum, & Zachariam scripsisse dicunt.

ISID. DE ECCLE. OFFI.

Salomon scripsit Prouerbia, & Ecclesiasten, & Cantica Canticorum. Esaias scripsit librum suum, Hieremias scripsit librum suum, cum lamentationibus eius. Viri Synagogæ sapientes scripserunt Ezechielem, duo decim prophetas, Danielelem, Paralipomenon, & Hester, Ezdras scripsit librum suum. Omnes hos libros idem Ezdras propheta, post incensam legem a Chaldeis, afflatus spiritu sancto reparauit, dum Iudei regressi fuissent in Hierusalem, cunctaq; prophetarum volumina, quæ fuerant a gentibus corrupta, correxit, totumq; vetus testamentum in viginti quatuor libris constituit, vt tot libri essent in lege, quot & literæ habentur.

Primam post Ezdram editionem de Hebreo in Græcum. lxxii. interpretes ediderunt, sub Ptholomeo ægyptiorum rege, successore Alexandri Magni, qui in legendo studiosus fuit, omniumq; gentium libros congregauit. Iste enim ab Eleazaro principe sacerdotum, multa dona mittens ad templum, petiit vt senes de duodecim tribubus Israel transmitterentur, qui interpretarentur omnes libros. Et vt fidem interpretationis aduerteret, singulis eorum qui fuerant destinati, singulas cellulas dedit, & assignans omnibus omnes scripturas, iussit interpretari. Qui cum per lxx. dies, istius rei negotium adimplessent, omnium simul interpretationes, quas per diuersa segregati, nullo ad nullum propinquante fecerunt, congregauit in vnum. Atq; ita omnes libri interpretati per spiritum sanctum inuenti sunt, sunt vt non solum intellectu, verum etiam in sermonibus consonantes venerarentur. Hæc fuit prima interpretatio vera ac diuina, hos libros meditari omnium gentium ecclesiæ cœperunt primum, eosdemq; de Græco in latinum interpretes, primi ecclesiarum prouisoires tradiderunt. Post hæc,

interpre
s ve. te.
a. ex He
æo in
ræcum.

ide Ju
inū mar
yrem ad
entes,
t Irene
m li. 3.

. 25.
te Aug.
le ciuita.
dei li. 18.
ca. 42. Et
de doct.
Chri. li. 2
ca. 15.

secundam editionem Aquila, tertiam & quartã Theodotion, & Simmachus ediderunt, ambo Iudæi profelii. Quintam & sextam editionem Origenes reperit, & cum cæteris supradictis editionibus comparauit. Hi sunt itaque tantum, qui scripturas sacras de Hebræo in latinum verterunt, quique etiam numerantur.

Nam I latinorum interpretum, qui de Græco in latinum eloquium transtulerunt, vt meminit sanctus Augustinus, infinitus numerus est. Si cui, inquit, primis fidei temporibus ad manus venit codex græcus, atq; aliquantulum sibi vtriusque linguæ peritiam sensit, ausus est statim interpretari, atq; inde accidit tam innumerabiles apud latinos exstitisse interpretes. De hebræo autem in latinum eloquium, tãtummodo Hieronymus presbiter sacras scripturas conuertit, cuius editione, generaliter omnes ecclesiæ vsquequaque vtuntur, pro eo quòd veracior sit in sententiis, & clarior in verbis.

Librũ sapientiæ Salomõ scripsisse pbatur, illis quib⁹ ibi legitur. Tu me, inquit, elegisti regẽ in populo tuo, & dixisti edificare Templũ in nomine sancto tuo, & in ciuitate habitationis tuę. Hoc opus Hebręi, vt quidã sapientium meminit, inter canonicas scripturas recipiebant. Sed postquam comprehendentes Christũ interfecerunt, memorantes in eodem libro, tam euidentissima de Christo testimonia, quibus dicitur. Dixerunt inter se impii, comprehendamus iustum, quoniam inuertilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & promittit scientiam dei se habere, & filium Dei se nominat. Et infra, si verus est filius Dei, suscipiet illum, & liberabit de manu contrariorum. Ac deinde, vt sciamus reuerentiam eius, & probemus patientiam ipsius, morte turpissima condemnemus eum. Collatione facta. ne nostri eis tam pro aperto sacrilegio deroga-

Liber sapien-
tiæ
Sapie. 9

Ibidẽ. c. 2

rent, a prophetiis voluminibus reciderunt, legendumq; suis prohibuerunt.

Librum autem Ecclesiasticum composuit Iesus filius Sirach Hierosolymita, nepos Iesu sacerdotis, de quo meminit Zacharias, qui liber apud Latinos propter eloquii similitudinem, Salomonis titulo prænoscitur. Præterea. Iudith & Thobia, siue Machabæorum libros, qui authores scripsissent minime constat.

bri no-
ceita-
enti.

In nouo autem Testamento. iiii. libros Euangeliorum. iiii. Euangelistæ singuli scripserunt, quorum sol^o Mattheus Hebræo scripsisse perhibetur eloquio, ceteri Græco. Paulus Apostolus suas scripsit epistolas, ex quibus ix. septem ecclesiis destinauit, reliquas discipulis suis misit, Timotheo, Tito & Philemoni. Ad Hebræos autem epistola plerisque latinis eius fuisse, incerta est, propter dissonantiam sermonis.

De laudibus.

Cap. 13.

ca. 83.

Quæ in hac vita, per vtrunq; testamentum, mundo prædicatur doctrina, indicat actionem nostram non esse futuram, nisi in laude Dei. Sicut enim scriptum est. Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te. Hinc est quod liber psalmorum in laude concluditur, vt eadem post finem seculi, laus æterna monstratur.

De Offertoriis. Cap. 14

eccl. 50.

Offertoria, quæ in sacrificiorum honore canuntur ecclesiasticus liber indicium est, veteres cætare solitos, quando victimæ immolabatur. Sic. n. porrexit inquit sacerdos manum suam in libationem, & libauit de sanguine vix, & fudit in fundamentum altaris odorem diuinum ex elso principi. Tunc exclamauerunt filii Aarō in tubis ductilibus & sonuerunt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram domino.

Non aliter & nunc in sono tubæ, id est in vocis prædica

LIBER PRIMVS.

dicatione cantus accendimur, simulq; corde, & opere laudes domino declamantes, iubilamus, in illo scilicet vero sacrificio, cuius sanguine saluatus est mūdus.

De missa & orationibus. Cap. 15.

Quando autem missæ vel orationum, quibus oblata Deo sacrificia consecrantur, primum à sancto Petro est institutus, cuius celebrationem vno eodemque modo vniuersus peragit orbis. Prima earundem, oratio ammonitionis est ergà populum, vt excitentur ad impetrandum Deum. Secunda inuocationis adest, vt clementer suscipiat preces fidelium, oblationemq; eorum. Tertia autem effunditur pro offerentibus, siue p̄ defunctis fidelibus, vt per idem sacrificium veniam consequantur. Quarta post hæc infertur p̄ osculo pacis, vt charitate omnes reconciliati inuicem, digni sacramento corporis & sanguinis Christi confocientur, quia non recipit dissensionem cuiusquam Christi indiuisibile corpus. Quinta infertur illatio in sanctificatione oblationis: in qua etiam ad Dei laudem terrestrium creatura, virtutumque coelestium vniuersitas prouocatur, & Osanna in excelsis cātatur, quod saluatore de genere Dauid nascente, salus mundo vsque ad excelsa peruenerit. Porro ex hinc sexta succedit confirmatio sacramenti, vt oblatio quæ domino offertur, sanctificata per spiritum sanctum, corpori Christi & sanguini confirmetur.

Harum vltima est oratio, quā dominus noster orare Discipulos suos instituit dicens. Pater noster, qui es in coelis. In qua oratione, vt patres scripserunt, septem petitiones continentur, sed in tribus primis æterna poscuntur, in sequētibus quatuor temporalia, quæ tamē propter æterna adipiscenda petuntur. Nam cum dicimus. sanctificetur nomen tuum, adueniat regnū tuum, fiat voluntas tua, sicut in coelo & in terra. Hic

In missa
orationes .7

Oratio
dominica .

ISID. DE ECCLE OFFI.

quidem ista tria inchoantur, sed in illa vita sperantur, ubi Dei sanctificatio, & voluntas, & regnum in sanctis suis immortaliter permanebit. Iam vero panis quotidianus, qui vel animæ, vel carni tribuitur, hic exposcitur, hic etiam post subsidium cibi, venia ad exemplum fraternæ indulgentiæ postulatur, hic ne in peccati tentationem incidamus, exposcimus.

Hic ut post omnia à malis liberemur, Dei auxilium imploramus, illic autem istorum nihil est. Hanc itaque orationem saluator noster docuit, in qua & spes continetur fidelium, & confessio peccatorum, de qua Propheta prædicens ait. Et erit, omnis quicumque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Hæ sunt itaque septem sacrificii orationes, commendatæ Apostolica Euangelicaque doctrina, cuius numeri ratio instituta videtur, vel propter septenariam sanctæ ecclesiæ vniuersitatem, vel propter septiformem gratiæ spiritum, cuius dono ea, quæ offeruntur sanctificantur.

De Symbolo Nicæno. Cap. 16

Symbolum autem, quod tempore sacrificii populo prædicatur, sanctorum patrum trecentorum decem & octo collatione, apud Synodum Nicenam est editum. Cuius veræ fidei regula, tantis doctrinæ mysteriis præcellit, ut de omni parte fidei loquatur, nullaque pene sit hæresis, cui per singula verba, vel sententias non respondeat. Omnes enim errorum impietates, perfidiæque blasphemias calcatur, & ab vniuersis ecclesiis, pari confessione à populo proclamatur.

De Benedictionibus in populo. Cap. 17

Benedictionem in populo dari à sacerdotibus, antiqua per Moysen benedictio pandit & comprobatur, qua benedicere populo sub sacramento trini inuocationis iubetur. Ait enim ad Moysen Dominus, sic benedices populum meum & benedicam illos. Be

the.2.

septē sacrificii orationes.

Crede in unum deum patrem. &c.

numedicat te dominus, & custodiat te, ostendatque faciem suam tibi, & misereatur tui. Conuertat Dominus vultum suum ad te, & det tibi pacem. Amen.

De Sacrificio. Cap. 18.

Sacrificium autem quod à Christianis Deo offertur. Primum Christus dominus noster, & magister instituit, quando commendauit Apostolis corpus, & sanguinem suum, priusquam traderetur, sic & legitur in euangelio. Accepit, inquit, Iesus panem & calicem, & benedicens dedit eis. Quod quidem sacramentum Melchisedech rex Salem figuraliter in typum corporis & sanguinis Christi primus obtulit, primumque mysterium tanti sacrificii imaginarie idem expressit, præferens similitudinem Domini, & saluatoris nostri Iesu Christi sacerdotis æterni, ad quem dicitur. Tu es in æternum sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Hoc ergo sacrificium Christianis celebrare præceptum est, relictis ac finitis iudaicis victimis, quæ in seruitute veteris populi celebrari imperata sunt. Hoc itaque fit à nobis, quod pro nobis ipse dominus fecit, quod non mane, sed postea, nam in vesperum obtulit. Sic enim Christum oportebat id implere circa vesperam diei, vt dominus hora ipsa sacrificii ostenderet vesperam mundi.

Proinde autem non communicauerunt ieiuni Apostoli, quia necesse erat, vt Pascha illius Typicum antea impleretur, & sic denuo ad verum Paschæ sacramentum transirent. Hoc enim mysterium tunc factum est, quod primum Discipuli corpus & sanguinem domini nostri, non acceperunt ieiuni, ab vniuersa autem ecclesia nunc à ieiunis semper accipitur. Sic enim placuit spiritui sancto per apostolos, vt in honore tanti sacramenti ieiunium in os Christiani prius dominicum corpus intraret, quam cæteri cibi, & ideò per

o. 10. vniuersum orbem mos ilte seruatur . Panis enim quē
 in . 6 . frangimus , corpus Christi est , qui dicit . Ego sum pa
 de . 18 . nis viuus & c . Vinum autem sanguis eius est , & hoc
 est quod scriptum est . Ego sum vitis vera . Sed panis ,
 quia confirmat corpus , ideo corpus Christi nuncu-
 patur , vinum autem , quia sanguinem operatur in car-
 nē , ideo ad sanguinem Christi refertur . Hæc autem
 duo sunt visibilia , sanctificata tamen per spiritum san-
 ctum , in sacramentum diuini corporis transeunt .

r aqua Pro inde autē vt sanctissimus Cyprianus ait , calix
 misce- dominic⁹ , vino aquę mixtus offertur , quia videmus in
 vino . aqua populum intelligi , in vino ostendi sanguinem
 pri . lib Christi . Quando autem in calice vino aqua miscetur ,
 pisto . 3 Christo populus adunatur , & credentium plebs ei in
 quē credidit copulatur & iungitur . Quæ copulatio &
 coniunctio aquæ & vini , sic miscetur in calice domi-
 ni , vt coniunctio illa ab inuicem non possit separari ,
 sicut ecclesia non potest diuidi à Christo . Sic autem
 in sacrificando calice domini , offerri sola aqua non
 potest , quomodo nec vinum potest . Nam si vinum tan-
 tum quis offerat , sanguis incipit esse sine populo , si
 autem aqua sit sola , populus esse incipit sine Christo .
 Quando autem miscetur vtrunque , & adunatio cofu-
 sa sibi inuicem copulatur , tunc spirituale sacramen-
 tum , & coeleste perficitur . Si vero calix domini nostri
 Iesu Christi non potest esse aqua sola , aut vinum so-
 lum , nisi vtrunque sibi misceatur , quomodo nec cor-
 pus domini potest esse similia sola , aut aqua sola , nisi
 vtrunque adunatum fuerit & copulatum , & panis vni-
 us compage solidatum , quo & ipso sacramento po-
 pulus noster ostenditur adunatus , vt quemadmodum
 grana multa in vnum collecta , & commolita , & com-
 mixta vnum panem faciunt , sic in Christo , qui est pa-
 nis coelestis , vnum sciamus esse corpus , cui coniun-

LIBER PRIMVS.

ctus sit noster numerus & adunatus.

Dicunt aliqui, nisi aliquo interueniente peccato, eucharistiã quotidie accipiendã, hunc enim panẽ dari iubente domino, quotidie nobis postulamus, dicentes. Panẽ nostrũ quotidianũ da nobis hodie, quod quidẽ bene dicunt, si hoc cum religione, & deuotione, & humilitate suscipiunt, ne fidendo de iusticia, superbiẽ presumptione id faciant. Cæterum si talia sunt peccata, quæ quasi mortuum remoueant ab altario, prius agenda pœnitentia est, ac sic deinde hoc salutiferum medicamentum suscipiendum. Qui enim manducat & bibit indigne, iudiciũ sibi manducat & bibit. Hoc est. n. indigne accipere, si eo tempore quis accipiat, quo debet agere pœnitentiam. Cæterum si tanta sunt peccata, vt non excommunicandus quisq; iudicetur, non se debet à medicina dominici corporis separare, ne dum forte diu abstinens prohibetur, à Christi corpore separetur. Manifestum est enim, viuere eos, qui corpus eius attingunt. Vnde timendum est ne, dũ diu quisq; separatur à Christi corpore, alienus remaneat à salute, ipso dicente. Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Qui enim peccare iam nequit, cõmunicare non desinat.

Coniugatis autem abstinendum est à coitu, plurimisque diebus orationi vacare, & sic deinde ad Christi corpus accedere, legamus libros regnorum & inueniemus sacerdotem Abimelech de panibus propositionis noluisse prius dare Dauid, & pueris eius, nisi ante eos interrogaret, vtrum mundi essent pueri à mulieribus, non vtique ab alienis, sed à propriis coniugibus, & nisi eos audisset ab heri & nudius tertius vacasse ab opere coniugali, nunquam panes, quos prius negauerat, concessisset. Tantum interest

Quæ
cata p
hiben
cõmu
one.

Ioan. 6

Quand
coniug
tis cõm
nicare l
cet.
1.Reg. 2

ISID. DE ECCLĒ. OFFĪ.

Inter propositionis panes, & corpus Christi, quantum differt inter corpus & vmbra, inter imaginem & veritatem, inter exemplaria futurorum, & ea ipsa quæ per exemplaria figurabantur. Quapropter eligendi sunt aliqui dies, quibus prius homo continentius uiuat, quo ad tantû sacramentû dignus accedere possit.

Sacrificiû pro fidelium defunctorum requie offerri, vel pro eis orari, quia per totum hoc orbem custoditur, credimus quod ab ipsis Apostolis traditum sit. Hoc enim catholica ecclesia, quæ nisi crederet fidelibus defunctis dimitti peccata, non pro eorum spiritibus, vel eleemosynam faceret, vel Deo sacrificiû offerret. Nam & cum dominus dicit. Qui peccauerit in spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc seculo, neque in futuro. Demonstrat, quibusdâ, illic dimittenda peccata, & quodam purgatorio igne purganda. Ergo in quodam loco à sancto Augustino dictum est, defunctorum animæ suorum sine dubio uiuentium releuantur pietate, cùm pro illis sacrificium de ciui offertur, vel eleemosynæ fiunt, si tamen sibi quis dei lib. que aliquod meritum præparauit, dum adhuc in corpore uiueret, pro quo ista profunt quæcunque pro illo fiunt. Nam non omnibus profunt. Et quare non omnibus profunt, nisi propter differentiã vitæ, quam quisque gessit in corpore? Nam pro valde bonis gratiarû actiones sunt, pro nõ valde malis propitiationes sunt, pro valde malis, & si nulla sunt adiumenta mortuorû, qualescunque consolationes uiuorum sunt. Quibus autem profunt, aut ob id profunt, vt sit plena remissio peccatorum, aut certe vt tolerabilior fiat ipsa dånatio.

De tertix, sextæ & nonæ horæ officijs. Cap. 19.

Horam tertiam, sextam & nonam, Daniel & tres pueri supplicationibus deuouerunt, scilicet vt ab

rificiû
defun
s.
atth. 12
ng. in
chiri-
o. c. 110
de ciui
dei lib.
. c. 24.
i libro
e cura p
ortuis
genda.
danie. 6

ortu diei in tempus precationis tres horæ porreſte, trinitatis nobis reuerentiam declararent, pariterque à tertia ad ſextam, atque inde ad nonam, per paria lucis interualla, ratis dimenſionibus, interminata, trinitas ter die rogata coleretur. Illud etiam occurrit ad probationem venerabilis trinitatis, quod ſpiritus ſanctus hora tertia, hoc eſt ſuo loco, & numero, & tempore deſcendit ad terras, impleturus gratiã, quã Chriſtus promiſit.

Trinit
myſter
intern
horis.

Nam & ſexta hora Chriſtus paſſus, in nonam patibuli cruciamenta porrexit. Tali enim ſacramento legitimis ad precem temporibus per ternas horas, trinitatis perfectio, aut laudatur celebritatibus, aut precibus impetratur, & ſi computetur diuturna celebritas per quaternarium uſque in veſperinum officium, hoc eſt quaternitas ſignificetur, quia mundus quadriſarie diuiſus, in trinitate ſaluatur. Siquidem & in nocte ſtationes, & vigiliæ militares in quatuor partes diuiſæ, ternis horarum ſpaciis ſecernuntur, vt & in iſtis nocturnis mundialibusque officiis, Trinitatis myſterium veneretur.

Acto. 2

De veſpertinis.

Cap.

20.

Veſperinum diuini finis officium, diurnæ, & alteræ lucis occaſus eſt, cuius ex veteri teſtamento ſolemnis eſt celebratio. Denique hoc tempore veterum ſacrificia offerri, adolerique altario aromata, & thus, mos erat. Teſtis eſt hymnicus ille regio ac ſacerdotali functus officio dicens. Dirigatur oratio mea, ſicut incenſum in conſpectu tuo domine, eleuatio manuum mearum ſacrificium veſperinum.

Exod. 1

Pſal. 14

In nouo quoque teſtamento, eo tempore dominus & ſaluator cœnantibus apoſtolis myſterium ſui corporis & ſanguinis initio tradidit, vt tempus iplum ſacri

ISID. DE ECCLE. OFFI.

ficii vesperum ostenderet seculi. Proinde in honore, ac memoria tantorum sacramentorum his temporibus nos adesse decet dei conspectibus, & personare in eius cultibus, orationum nostrarum illi sacrificium offerentes, atque in eius laudibus pariter exultantes. Vesperum autem nominatur a sydere, quod vesper vocatur, & decidente sole exoritur.

b. 38. De quo propheta ait, & vesperum super filios hominum prodire facis.

De completis. Cap. 21.

al. 11. **C**ompletis autem celebrandis, id etiam in patrum inuenimus exemplis, David propheta dicente. Si ascendero in lectum strati mei, si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem, aut requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum deo Iacob. Quis non stupeat tam in dei amore animi deuotionem, vt somnum sibi, sine quo vtique corpora humana deficiunt, penitus interdixerit, donec locum ac templum domino fabricandum, in pectore suo rex & propheta reperier.

os loc⁹ **Q**uæ res nos debet fortiter ammonere, vt si ipsi locus templi domini volumus esse, & tabernaculum eius, aut templum cupimus haberi, in quantum possumus exempla sanctorum imitemur, ne de nobis dicatur quod sal. 75. intelligitur, dormierunt somnum suum, & nihil inuenierunt omnes viri diuitiarum in manibus suis.

De vigiliis. Cap. 22.

sal. 16. **A**ntiqua lex est vigiliarum deuotio, familiare bonum omnibus sanctis. Esaias Propheta denique exclamat ad Dominum dicens. De nocte vigilat spiritus meus ad te deus, quia lux præcepta tua sunt super terram. Itē David & regio & prophético sanctificatus vnguento, ita canit, media nocte surgebam ad confitendum tibi, super iudicia iustitiæ tuæ. Hoc namque sal. 118.

tempore vastator angelustransfēs, primogenita Aegyptiorum percussit. Vnde & nos vigilare oportet, ne periculo ægyptiorum admisceamur, hisdem etiam horis se venturum esse iu Euangelio saluator astruit: vnde ad vigilandum auditores suos exsuscitans dicit. Beati serui illi, quos cum venerit dominus, inuenerit vigilantes. Et si vespertina hora, inquit, venerit, & si media nocte, & si galli cantu, inueniens eos vigilantes, beati sunt. Ideo & vos estote parati, quia qua hora nō putatis, filius hominis veniet, qui est primogenitus à mortuis.

De Matutinis & de nocte dominica. Cap. 23. & 24.

Sabbatum autem priori populo in otio corporaliter celebratum legimus, vt figura esset in requiem. Vnde & sabbatum requies interpretatum est, dies autem dominicus non Iudæis, sed Christianis per resurrectionem domini declaratus est, & ex illa cœpit habere festiuitatem suam. Ipse est enim dies primus, qui post septimum reperitur octauus, vnde & in Ecclesiaste ad duorum testamentorum significationē dicitur, illi, vii. & illi, viii. Primo enim celebrandum sabbatum traditum est, quod erat antea requies mortuorum. Resurrectio autem nullius erat vsque ad Christum dominum, qui resurgens a mortuis, iam non moritur, mors illi vltra non dominabitur. Iam postquam facta est talis resurrectio in corpore domini, vt præiret in capite ecclesiæ, quod corpus ecclesiæ separaret in finem, dies dominicus, idest octauus, qui & primus, festiuitate successit. Apparet autem hunc diem sanctis scripturis esse solemne, ipse est enim primus dies seculi, in ipso formata sunt elementa mundi, in ipso creati sunt angeli, in ipso quoque à mortuis resurrexit Christus, in ipso de coelis super apostolos san-

Exodi.

Matth.

Luce. 1

Comm

datio d

ei domi

cæ.

Ecclesi

Rom. 6

o. 16.

ctus descendit spiritus, manna in eodem die in eremo primum de coelo datum est. Sic enim dicit dominus, sex diebus colligetes manna, in die autem sexto duplū colligetes. Sexta enim dies est parasceue, quæ ante sabbatum ponitur. Sabbatum autem septimus dies est, quæ sequitur dominicus, in quo māna primū de coelo venit. Vnde intelligant Iudæi, iam tunc prælatum esse iudaico sabbato dominicam nostram. Iam tunc indicatum est, quod in sabbato ipsorum gratia de coelo ad eos nulla descenderit, sed in sancta dominica, in qua primum dominus eam pluit.

De natali domini. Cap. 25.

Natalis dies domini, ea de causa à patribus votiue solemnitatis institutus est, quia in eo Christus p redemptione mundi nasci corporaliter voluit, prodiens ex vtero virginis, qui erat in patris imperio.

causa su
epte in
rnatio-
s filii-
ei.

Cuius susceptæ incarnationis causa hæc fuit. Postquam enim inuidia diaboli parens ille primus, spe se ductus inani cecidit, confestim exul & perditus, in omni genere suo radicem malitiæ suæ & peccati transfudit, crescebatque vehementius in malum omne genus mortalium, diffusis vbique sceleribus, & quod est omnium nequius, cultibus idolorum. Volens ergo deus teminare peccatum, consuluit verbo, lege, & prophetis, signis, plagis, prodigiis. Sed dum nec sic quidem errores suos ammonitus agnosceret mundus, misit deus filium suum, vt carne indueretur, & hominibus appareret, & peccatores sanaret. Qui ideo i homine venit, quia per se ipsum ab hominibus cognosci non potuit. Vt autem videretur, verbum caro factum est, assumendo carnem, non mutatum in carnem. Assumpsit enim humanitatem non amisit diuinitatem, ita idem Deus & idem homo, in natura Dei æqualis patri, in natura hominis factus est mortalis in nobis,

pro nobis enim de nobis, manens quod erat, suscipiēs quod non erat, vt liberaret quod fecerat. Hæc est ergo dominicæ natiuitatis magna solēnitas, hæc est diei huius noua & gloriosa festiuitas, aduētus dei ad homines factus. Itaque dies iste pro eo quod in eo natus est Christus, natalis dicitur, quemque ideó obseruare per reuolutum circulum anni festiua solemnitate debemus, vt in memoriã reuocetur quod natus est Christ⁹.

De epiphania. Cap. 26.

Epiphaniorum diem proinde festum solemnitate viri apostolici signauerunt, quia in eo per stellam est saluator ostensus, quando inuenerunt magi Christum in præsepio iacentem, & adorauerunt eum, offerentes ei competentia munera trinitatis, aurum, thus, myrram, regi, Deo, atque homini purissimo. Ideo ergo diem hunc annuæ celebritatis sacrauerūt, vt mundus agnoscat deum, quem elementa coelitus prodiderunt. Siquidem eo die idem Iesus etiam iordanis lauacro tingitur, diuisoq; coelo, spiritus sancti descendens testimonia, dei filius esse declaratur, cuius diei nomen ex eo quod apparuit gentibus Epiphania nuncupatur. Epiphania enim Græce apparitio vel ostensio dicitur.

Matth.

Tribus ergo ex causis hæc dies hoc vocabulum sumpsit, siue quia tunc in Baptismo suo Christus populis ostensus fuerit, siue quod eo die fideris ortu magis est proditus, siue quod primo signo per aquam vinum factum multis est manifestatus. Refert autem Cassianus apud Græcos natiuitatem domini, & Epiphaniarum solemnitatem non bifarię, vt in occiduis prouinciis, sed vnius diei festiuitate celebrari. Epistolæ quoque pōtificis Alexandrini ad vniuersas ecclesias Aegypti, vel monasteria diriguntur, quibus & initium quadragesimæ, & dies Paschæ denunciantur.

Epiphania ex tribus causis dicitur.

ISID. DE ECCLE. OFFI.

De die Palmarum. Cap. 27.

Dies Palmarum ideò celebratur, quia in eo domi-
 nus, & saluator noster, sicut Propheta cecinit,
 tendens Hierosolimam a sella sedisse perhibetur, tunc
 gradiens ramis palmarum multitudo plebium obui-
 am ei, clamauerunt, osanna, benedictus qui venit in
 nomine domini, rex Israel. In ramis enim palmarum
 significabatur victoria, qua erat dominus mortem
 moriendo superatus, & trophæo crucis de diabolo
 mortis principè triumphaturus. In sella autem, qui
 sedendo Hierosolimam venit, indicabat simplicitate cor-
 da gentilitatis, quæ presidendo, atque regendo per-
 ducebat ad visionem pacis.

Hoc autem de symbolum competentibus traditur,
 propter confinem dominicæ paschæ diem solemnita-
 tatis, vt quia iam ad Dei gratiam percipiendam festi-
 nant, fidem quam confiteantur agnoscant.

vulgus autem ideò eum diem capitilanium vocat,
 quia tunc moris erat lauandi capita infantum, qui ven-
 gendi sunt, ne forte obseruatione xl. fordidata, ad ven-
 ctionem accederent.

De Cœna domini. Caput. 28.

COENA domini hæc est, quinta feria vltimæ qua-
 dragesimæ, quâ dominus & saluator noster post
 tipicum illud Pascha transiens, mysterium corporis &
 sanguinis sui primum Apostolis tradidit, quando post
 sacramenta cœlestia discipulus fallax & proditor pre-
 cium à Iudæis accepit, & Christi sanguinè vendidit.

Eo etiam tēpore & die saluator surgens à cœna, pe-
 des Discipulorum lauit, propter humilitatis formam
 commendandam, ad quam docendam venerat, sicut
 & ipsi consequenter exposuit, quod etiam decebat po-
 tentissimum, vt facto doceret, quod obseruare disci-
 pulos præmoneret. Hinc est quod eodem die altaria,

templique parietes, & pauimenta lauantur, vasaque purificantur, quæ sunt domino consecrata. Lortio
tarium

Qua die proinde etiam sanctum chrisma conficitur, quia ante biduum paschæ Maria pedes domini unguentis contolito perfudisse perhibetur. Vnde & dominus discipulis suis dixit. Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Christi
tis con
cratio.
Matth.

De parasceue. Cap. 29.

Parasceue idest sexta sabbati, idè in festiuitate habetur, quia in eo die Christus mysterium crucis expleuit, propter quod venerat in hunc mundum, & quia ligno percussi fueramus in Adam, rursus per ligni myteria sanaremur. Huius etiam causa triumphi, humana pusillitas Christo, per omnem mundum celebritatem annuam præbet, pro eo quod dignatus est, p sanguinem passionis suæ seculum redimere, peccatū mundi per crucem morte deuicta absoluere. Cuius quidem crucis iniuriam non pertulit illa diuinitas, sed sola susceptæ humanitatis natura passa est, diuinitas vero exors iniuriæ mansit. Mysteri
crucis.

Tripartita autem ratio dominicæ passionis ostenditur. Prima itaque causa est, vt Christus pro reatu mundi redemptione donata, & hostis antiquus velut hamo crucis caperetur, scilicet vt quos absorbuerat euomeret, & predam quam tenebat amitteret, non potentia victus, sed iustitia, non dominatione, sed ratione. Secunda causa est, vt secuturis hominibus vitæ magisterium præberetur. Ascendit enim crucem Christus, vt nobis & passionis, & resurrectionis præberet exemplum, passionis ad confirmandam patientiam, resurrectionis ad excitandam spem, vt duas vitas nobis ostenderet, in carne vnâ laboriosâ, quam tolerare debemus, beatam quam sperare debemus. Tertia causa est susceptæ crucis, vt superbia seculi & inflata sapi Triplex
usa dom
nicæ pass
one.

Cor. 1. entia p crucis stultā , vt putatur, prædicationem, humili
 liata corrueret, vt pateret id quod stultum dei est, quan
 to fit hominib⁹ sapienti⁹, quāto fit forti⁹ tota hominū
 he. 3. fortitudine quod infirmum dei est. Docet autē aposto
 lus Paulus nos illuminatos debere habere oculos cor
 dis, ad itelligendum quæ fit latitudo crucis, & longi
 tudo, sublimitas, & profundum. Cuius latitudo est tran
 suersum lignum, quo extenduntur manus, longitu
 do a latitudine deorsum versus vsq; ad terram, altitu
 do à latitudine sursum vsq; ad caput, profundum ve
 ro quod terræ infixum absconditur, quo signo crucis
 omnis vita sanctorum describitur.

latitudo
 crucis
 uid est
 Dicitur enim homini, tolle crucem tuam & seque
 re me. Tunc enim crucifigitur caro, cū mortifican
 tur membra nostra super terram, fornicatio, immun
 ditia, luxuria, & cætera. Dumq; exterior homo cor
 rumpitur vt interior renouetur de die in diem, passio
 est crucis. Et hæc quidem dum sunt bona opera, tamen
 adhuc laboriosa, quorum merces requies est. Et ideo
 dicitur. Spe gaudentes, ut cogitantes, scilicet requi
 em futuram, cum hilaritate & laboribus operemur.
 Hanc hilaritatem significat crucis latitudo in tran
 sverso ligno, vbi figuntur manus. Per manus enim opus in
 telligitur, per latitudinem hilaritas operantis, quia tri
 stitia facit angustias.

Altitudo.
 Porro per altitudinem crucis, cui caput adiungitur,
 expectatio supernæ retributionis de sublimi iustitia
 Dei significatur, vt & ipsa bona opera non propter be
 neficia Dei terrena ac temporalia facienda credantur,
 sed potius propter illud quod desuper sperat fides quæ
 per dilectionem operatur.

Longitu
 do.
 Iam vero per longitudinem qua per totum corpus
 extenditur, ipsa tolerantia significatur, vt longanimes
 permaneamus, vnde longanimes dicuntur.

Profundum autem hoc est partem illam ligni, quæ Profundum
in terræ abdito defixa latet, sed inde confurgit omne dum
quod eminet, inscrutabilia indicantur iudicia Dei, de
quibus occulta eius voluntate vocatur homo ad parti
cipationem tantę gratię, alius sic alius autem sic.

De sabbato paschæ. Cap. 30.

S Abbati paschæ veneratio hinc celebratur, pro eo
quod eadem die dominus in sepulchro quieuit.
Vnde bene hebræo sermone sabbatum requies inter
pretatur, siue quod dominus in eo quieuit dei, mun
do perfecto, siue quod in eo dominus & redemptor
noster quieuit in sepulchro. Hic autem dies inter mor
tem Christi & resurrectionem medius est, significans
requiem quandam animarum ab omni labore, omniq;
molestia post mortem, per quam fit transitus post re
surrectionem carnis, ad illam vitam, quam dominus
noster Iesus Christus, sua resurrectionem præmon
strare dignatus est.

De pascha. Cap. 31.

I Am vero paschale sacramentum, quod nunc in sal Exod. 1
uatoris nostri mysterio manifestissime celebratur,
in veteri testamento figuraliter primum gestum est,
quando agno occiso, pascha celebrauit populus Dei
in Aegypto, cuius figura in veritate completa est in
Christo, qui sicut ovis ad occisionem ductus est. Cu
ius sanguine illitis postibus nostris, idest cuius signa
crucis signatis frontibus nostris à perditione huius se
culi, tanquã à captiuitate Aegiptia liberamur. Cuius
quidem diem paschalis resurrectionis, non solum pro
eo celebramus, quod in eodem à mortuis resurrexit,
sed etiam pro aliis sacramentis, quæ per eundem signi
ficantur. Quia enim sicut dicit Apostolus, mortuus est Roma. 4
propter peccata nostra, & resurrexit propter iustifica
tionem nostram, transitus quidem de morte ad vitam,

in illa passione domini, & resurrectione sacratus est.

Nam & vocabulum istud, quod pascha dicitur, non grecum sed hebraeum est, neque enim a passione, quam graeci dicunt pathe, sed transitus hebreo verbo pascha appellatum est, quod & maxime Euangelista expressit, cum celebraretur a domino pascha cum discipulis suis. Cum vidisset, inquit, Iesus quia venit hora eius, ut transfret de mundo ad patrem. Transfit ergo de hac vita mortali, in aliam vitam immortalem, hoc est de morte ad vitam, in passione domini, & in resurrectione commendatur. Hic transitus modo a nobis agitur per fidem, qui nobis datur in remissionem peccatorum, quonia[m] consepelimur cum Christo per baptismum, quasi a mortuis transeuntes de peioribus ad meliora, de corporalibus ad spiritualia, de conuersatione huius vitae, ad spem future resurrectionis, & gloriae. Propter ipsum ergo initium noue vite ad quam transimus, & propter ipsum nouum hominem, quem iubemur induere, & exuere veterem, vetus fermentum expurgantes, ut simus noua conspersio, qui pascha nostrum immolatus est Christus. Propter hanc ergo vite nouitatem, primus mensis in anni mensibus, celebrationi huic attributus est, nam ipse dicitur mensis nouorum. Quia vero tempore toto seculi, nunc tertium tempus apparuit, ideo resurrectio domini tri-duana est. Primum enim tempus ante legem, secundum sub lege, tertium sub gratia, ubi iam manifestatum est sacramentum, quod ante erat in prophetico aenigmate occultum. Hoc ergo in lunari circulo significatur. Quia enim septenarius numerus solet in scripturis, ad quandam perfectionem mysticus apparere, in tertia hebdomada luna pascha celebratur, id est qui dies occurrerit dominicus a quintodecimo in .xxi. Sed nec solum propter tempus tertium, quia inde incipit

hebdo

pascha
transitus
dicitur.

1. cor. 13.

Mysterium
celebratur
in pascha
in tertia
hebdomada
luna.

in tertia
hebdomada
luna.

hebdomada tertia, sed etiam propter ipsam conuersionem lunę. Tunc enim illa ab inferioribus ad superiora conuertitur, & hæc nobis de luna similitudo assumitur, de visibilibus ad inuisibilia, de corporalibus ad spiritualia sacramenta transire, ut magis magisq; huic seculo moriamur, & vita nostra abscondita sit cum Christo, omnemq; lucem studii nostri, quæ ad inferiora vergebant, ad superiora conuertamus, ad illâ scilicet æternam contemplationem immutabilis veritatis, vsq; ad. xxi. Ideo pascha obseruatur propter numerum septenarium, quo vniuersitas sæpe figuratur, qui etiam ipsi ecclesię tribuitur, propter instar vniuersitatis, ideoq; & Ioannes apostolus in Apocalypsi scripsit. vii ecclesiis, Ecclesia vero adhuc mortalitatis carne constituta, propter ipsam mutabilitatem, lunę nomine in scripturis sæpe vocatur.

Quod vero æniuersarius dies paschalis, nõ ad eundem diẽ anni redit, sicut dies quo creditur dominus natus, hoc fit propter dominicũ diẽ & lunã. Manifestũ est. n. quo die dominus crucifixus sit, & in sepulchro fuerit, & resurrexit. Adiuncta est enim ipsorum dierum obseruatio, per Nicenum concilium vniuerso orbi Christiano, & persuasum eo modo pascha celebrari oportere, vt non solum lunam paschalem, sed & diem dominicũ, in quo resurrexit à mortuis expectare debeamus. Inde est quod ad eundem diem anni non reuertitur pascha, anni iudæi tantundem mensem nouorũ, & lunam obseruant, diem autem addendum patres nostri censuerunt, & nostra festiuitas iudæorum seueritate disiungeretur.

De Ascensione domini. Cap. 32.

Ascensionis dominicę solẽntas ideo celebratur, quia in eodem die post mundi victoriam, post inferni regressum Christus ascendisse memoratur ad cœ-

Collo

Cur o
pasche
est sta
sicut o
Natali
Christi

l. 97. los, sicut scriptum est. Ascendit in altum, captiuam
duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Quæ fe-
stiuitas ideo per reuolutum circulum annorum cele-
bratur, vt humanitas assumptę carnis ascendentis ad
dexteram patris, in memoriam reuocetur, cuius cor-
pus ita in cœlo esse creditur, vt erat quando ascendit,
quod & vox angelica protestatur dicens. Sic veniet
quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum, idest
in eadē specie carnis, atq; substantia, cuius profecto
carnis immortalitatem donauit, naturam non abstulit.

cto. 1.

id est

Dextera autem patris, ad quam idem filius sedere
creditur, nō est corporea, quod nephas est de Deo sen-
tire. Sed dextera patris est beatitudo perpetua, quę san-
ctis in resurrectione promittitur, idest sanctę eccle-
się, quę est corpus Christi, sicut & sinistra eius recte
intelligitur miseria, & poena perpetua, quę impiis da-
bitur.

tera

tis.

De pentecoste. Cap. 33.

o. 20.

Initium sane & causa festiuitatis pētecostes, paulo la-
trius repetēda est. Pētecostes. n. dies hīc cœpit exor-
diū, quādo dei vox ī sinā mōte desup intonātis vox
audita est, & lex data Moyfi. In nouo autē testamēto
pentecoste cœpit, quādo aduentū sancti spiritus, quē
Christus promisit, exhibuit, quē ait non esse venturū,
nisi ipse ascenderet in cœlum, deniq; dum portam cœ-
li Christus intrasset. x. diebus interpositiis intre-
muit, subito orantibus apostolis locus, descēdente spi-
ritu sancto super eos, inflammati sunt, ita vt linguis
omnium gentium dei magnalia loquerentur. Aduen-
tus itaq; sancti spiritus de cœlo supra apostolos, in va-
rietate diffusus linguarum solemnitatem transmisit in
posteror, eaq; de causa pentecoste celebratur, & dies
ipse proinde insignis habetur. Concordat autem hęc
festiuitas Euangelii cum festiuitate legis. Illic enim

o. 2.

postea quam agnus immolatus est, interpositis quinquaginta diebus data est lex Moyfi, scripta digito dei. Hic postquam occisus est Christus, qui sicut ovis ad immolandum ductus est, celebratur verum Pascha, & interpositis quinquaginta diebus, datur spiritus sanctus, qui est digitus dei super. cxx. Discipulos, Moisaicæ ætatis numero cõstitutos. Siquidem & hæc festiuitas aliud obtinet sacramentum. Constat enim ex septimana septimanarum, sed dierum quidem septimanæ generant eandem pentecosten, in qua fit peccati remissio per spiritum sanctum. Annorum vero septimanæ quinquagesimum annum faciunt, qui apud Hebræos iubileus dicitur, i quo similiter terræ fit remissio, & seruorum libertas, & possessionum restitutio, quæ precio erant comparata. Septies etenim septem multiplicati, quinquagenarium ex se generant numerum, assumpta monade, quam ex futuri seculi figura præsumptam esse, maiorum autoritas tradidit. Fit enim ipsa & octaua semper, & prima, imo ipsa est semper vna, quæ est dominica dies. Necesse est enim sabbatum animarum populi dei illuc occurrere, atque ibi complere, vbi datur pars his qui octo, sicut quidam differens, Salomonis dicta, sapienter expoluit.

Idcirco autem toti quinquaginta dies post domini resurrectionem, resoluta abstinentia in sola lætitia celebrantur, propter figuram futuræ resurrectionis, vbi iam non labor, sed requies erit lætitiæ. Ideoq; his diebus nec genua in oratione flectuntur, quia sicut quidam sapiens ait. Inflexio genuum, pœnitentiæ & luctus indicium est. Vnde etiam per omnia eandem in illis solemnitatem, quam die dominico custodimus, in qua maiores nostri, nec ieiunium agendum, nec genua esse flectenda, ob reuerentiam dominicæ resurrectionis tradiderunt.

ISID. DE ECCLE. OFFI

De festiuitatibus martyrum. Cap. 34.

Festiuitates apostolorum, seu in honore martyrum, festiuitates antiqui patres in uenerationis mysterio celebrari sanxerunt, vel ad excitandū imitationem, vel ut meritis eorum consociemur, atq; orationibus adiuuemur, ita tamē, ut nulli martyrum, sed ipsi Deo martyrum offeramus, quamuis in memoriis martyrum constituamus altaria. Quis enim antistitum, in locis sanctorum corporum assitens, altari aliquando dixit, offerimus tibi Petre, & Paule, aut Cypriane, sed quod offertur, offertur Deo, qui martyres coronauit, apud memorias eorum, quos coronauit, quo ex ipsorum locorum amore, maior affectus exurgat ad agendam charitatem & in illis quos imitari possumus, & in illo quo adiuuante possimus. Colimus ergo martyres eo cultu dilectionis & societatis, quo & in hac uita coluntur sancti homines Dei, quorum cor ad talem, pro Euangelica uirtute passionem paratum esse sentimus. Sed illos tanto deuotius, quanto securius, post certamina omnia superata, quanto etiam fidentiore laude prædicamus, iam in illa uita feliciores uictores, quam in ista adhuc usque pugnantes. At uero illo cultu, qui græce latria dicitur, Latine uero uerbo dici non potest, cum sit quædam propriæ diuinitatis debita seruitus, nec colimus, colendum docemus, nisi unum Deum. Cum autem ad hunc cultum pertineat oblatio sacrificii, unde & idolatria dicitur eorum, qui hoc etiam idolis exhibent, nullo modo ait quid tale offerimus, aut offerendum præcipimus, vel cuiquam martyri, vel cuiquam sanctæ animæ uel cuiquam angelo.

Et quisquis in hunc errorē dilabitur, corripitur per neq; sanam doctrinam, siue ut corrigatur, siue ut caueatur, dum etiam ipsi sancti, uel homines, uel angeli exhi-

beri sibi nolunt, quod vni Deo deberi norunt. Appa neq; ruit hoc in Paulo & Barnaba, cum commoti miraculis, que per eos facta sunt. Licaonii tanquam diis imberur molare voluerunt. Conscisis enim vestibus suis, con Acto. fitentes & persuadentes se deos non esse, ista sibi fieri vetuerunt. Apparuit & in angelis, sicut in apocalipsi legimus, Angelum se adorari prohibentem, ac dicentem adoratori suo, vide ne feceris, cōseruus tuus sum, & fratrum tuorum, Deum adora. Recte itaq; scribitur homini ab angelo prohibitū esse adorare nisi vnū Deum, sub quo ei esset & ille cōseruus. Non ergo sit a nobis ille diuine religionis cultus in angelos, aut in martyres, quia non sic habentur, vt tales honores quæ rant, vt Deus, quia nec ipsi volunt se coli pro Deo, sed illum a nobis coli volunt, quo illuminante lætantur, honorandi sunt ergo martyres propter imitationem, non adorandi propter religionem, honorandi charitate, non seruitute.

De Encēniis. Cap. 35.

ANnuas festiuitates ecclesiarum, ex more veterum celebrari in euāgelio legimus, vbi dicitur. Facta sunt encēnia Hierosolymis. Encēnia autem festiuitas Ioan. erat dedicationis templi. Græce enim cenon dicitur nouum. Quodocunq; enim nouum aliquid fuerit dedicatum, encēnia vocatur. Illum enim diem, quo dedicatum est templū, Iudæi solemniter celebrabant, & ipse dies apud illos festus agebatur, idem vsus in illis adoleuit, † quia caruerūt & cultu & templo, Chri Forte stiani autem seruant morem illum patrum, ī quos glo quand ria translata videtur. Cur

Omnes autem festiuitates p̄ varietate religionum, tres f diuersoq; in honore martyrum tempore, ideo à viris institu prudentibus institutæ sunt, ne forte rara congregatio runt. populi fidem minueret in Christo. Propterea ergo di

es aliqui constituti sunt, vt in vnum omnes pariter cōuenirent, vt è conspectu mutuo & fides crescat, & lætitia maior oriatur .

De ieiunio quadragesimę . Cap. 36.

Ieiuniorum tempora secundum scripturas sanctas quatuor sunt, in quibus per abstinentiam & lamentum pœnitentię domino supplicandum est, & licet omnibus diebus orare & abstinere conueniat, histamen temporibus amplius ieiuniis & pœnitentię seruire oportet.

Primum ieiunium quadragesimæ est, quod à veteribus libris cœpit ex ieiunio Moyfi & Helix, & ex Euangelio, quia totidem diebus dominus ieiunauit, monstrans euangelium non dissonare a lege & prophetis. In persona quippe Moyfi lex, in persona Helix prophetræ accipiuntur, inter quos in monte Christus gloriosus apparuit, vt euentius emeretur quod de illo dicit apostolus. Testimonium habens ex lege & prophetis. In qua ergo parte anni congruentius obseruatio quadragesimæ constitueretur, nisi confinis, atq; contigua dominicæ passioni, quia in ea significatur hæc vita laboriosa, cui etiam opus est continentia, vt ab ipsius mundi illecebris ieiunemus, in sola manna viuentes, idest cœlestibus spiritualibusq; præceptis .

In numero autem quadragenario vita ista propterea figuratur, quia denarius est perfectio beatitudinis nostræ, creatura autem septenario figuratur, quæ adhæret creatori, in quo declaratur vnitas trinitatis per vnuersum mūdum temporaliter adnunciata. Et quia mūdus a quatuor ventis delinitur, & quatuor elementis erigitur, & à quatuor anni temporum vicibus variatur, denarius quater ductus in quadraginta consumitur, quo numero ostenditur ab omni temporum delectatione abstinendum, ac ieiunandum esse, & caste

n. 3.

teriu
neri.
drage
si.

continenterque viuendum.

Licet & aliud sacramenti mysterium exprimitur, Decimo die quod quadraginta diebus eadem ieiunia celebrantur. Lege enim Mosaica vniuerso populo generaliter est totius præceptum, decimas & primitias domino offerre. Itaque dum in hac sententia principia voluntatum, cō summationesque operum nostrorum, referre ad Dei gratiam monemur, in supputatione tamen quadragessimæ, summa ista legalium decimarum expletur. Totum enim anni tempus. xxxvi. dierum numero decimatur, subtractis enim à quadragesima diebus dominicis, quibus ieiunia resoluuntur, his diebus quasi pro totius anni decimis, ad ecclesiam concurrimus, ac tuumq; nostrorum operationem Deo hostiam iubilatiōnis offerimus. Cuius quidē quadragessimæ legibus, sicut ait noster Casianus, quiq; perfecti non tenentur, nec exigui huius canonis subiectione contenti sunt. Quem profecto illis qui per totum anni spacium delictis, ac negociis secularibus implicantur, ecclesiarum principes statuerūt, vt vel hac legali quodāmodo necessitate constricti, his saltem diebus vacare domino cogèrentur, ac dierum vitæ suæ, quos totos quasi quosdam fructus fuerant voraturi, vt decimas domino dedicarent.

De ieiunio Pentecostes. Cap. 37.

Secundum ieiunium est, quod iuxta canones Pentecostes alio die inchoatur, secundum quod, & Moyses ait, Initio ordearii mensis, facietis vobis hebdomadas septem. Hoc ieiunium à plerisque ex autoritate Euangelii, post domini ascensionem completur, testimonium illud dominicum historialiter accipientibus, vbi dicitur. Nunquid possunt filii sponsi lugere, quando cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab illis sponsus, & tunc ieiunabunt. Dicunt enim

10.1. post resurrectionem domini. xl. illis diebus, quibus cū discipulis postea legitur conuersatus, non oportere ieiunare nec lugere, quia in lætitia sumus. Postea vero cū tempus illud expletur, Christus volans ad cœlos, præsentia corporali recessit. Tunc indicendum ieiunium est, vt per cordis humilitatem, & abstinentiam carnis, mereamur è cœlis promissum spiritum sanctum accipere.

De ieiunio septimi mensis. Cap. 38.

11.23. **T**ertiū ieiunium est, quod a Iudæis agebatur post tabernaculorum solemnitatem, quod a decima die septimi mensis celebrat ecclesia. Hoc enim primū in lege a domino institutum est, dicente ad Moysen. Loquere filiis israel, dicens, decima die septimi mensis dies exortationis vocabitur, & sanctus erit vobis & humiliabitis animas vestras in ieiunio. Omnis anima, quæ afflicta non fuerit, & se non humiliauerit in ipso die ieiunii, exterminabitur de populo suo. Omnis anima, quæ fecerit opus in ipso die, peribit anima illa de populo suo.

12.9. **Q**uo quidem ieiunio vsos fuisse antiquos, Esdræ liber meminit. Postquam enim redierunt, inquit, filii israel in Hierusalem, & fecerunt sibi tabernaculorum lætitiā magnam, dehinc conuenerunt in ieiunio, & saccis, & humus super eos, & steterunt, & confitebātur peccata sua, & iniquitates patrum suorum, & consurrexerunt ad standum, & legerunt in volumine legis domini dei sui, quater in die, & quater in nocte, confitebantur & adorabant dominum deum suum.

13.1. **H**oc etiam mense septimo, sol secundum computū incipit facere minus de die, & nox esse maior, id est octauo Kalendarum octobris, quando æquinoctium est. Ideoq; & ieiunium habetur in hoc mense, quia ostenditur in defectiōne solis, & noctis augmento,

vita nostra deficere adueniente morte, quæ mors iudicio dei & resurrectione superatur.

De ieiunio Kalendarum nouembrium. Cap. 39.

Quartum ieiunium Kalendarū Nouembrium est, quod diuina autoritate institutum, vel institutum est, Hieremiæ prophetæ testimonio, dicente ad eum domino, iaccis dominum ad misericordiam prouocauerunt.

De ieiunio Kalendarium, Ianuaria. Cap. 40.

Prius hæc autem legitima tempora ieiuniorum, omni sexta feria propter passionem domini à quibusdam ieiunatur, sed & sabbati dies à plerisque, propter quod in eo Christus iacuit in sepulchro, ieiunio cōsecratus habetur, scilicet ne Iudæis exultando præbatur, quod Christus sustinuit moriendo.

Die autem dominico semper esse reficiendum, vt resurrectionem Christi, & gaudium nostrum gentibus prædicemus, præsertim cum Apostolica sedes hanc regulam seruet.

Post pascha autem vsq; ad pentecosten, licet traditio ecclesiarum abstinentiæ rigorem prandiis relaxauerit, tamen si qui monachorum, vel clericorum ieiunare cupiunt, nõ sunt prohibendi, quia Antonius & Paulus, & ceteri patres antiqui, etiam his diebus in eremo leguntur abstinuisse, neque soluisse abstinentiã, nisi tantum die dominico.

Quis enim parsimoniam non laudet, ieiunium non prædicet? Ieiunium res sancta est, opus cœlestis, ianua regni, forma futuri, quod qui sancte agit, Deo iungitur, alienatur mundo, spiritualis efficitur. Per hoc enim prosternuntur vitia, humiliatur caro, diaboli temptamenta vincuntur.

De triduanii ieiunii consuetudine. Cap. 41.

Ieiunium
sexte
riæ &
bati.

Ieiunium
utilitas

traditio
es non
ripte e-
am ob-
ruari
ebent .

HAec & alia multa sunt, quae in ecclesiis Christi geruntur, ex quibus tamen quaedam sunt, quae in scripturis canonicis commendantur, quaedam quae non sunt quidem scripta, sed tamen tradita custodiuntur. Sed illa quidem quae toto orbe terrarum seruantur, vel ab ipsis Apostolis, vel ab autoritate principali consiliorum instituta intelliguntur, sicut domini passio, & resurrectio, & ascensio in coelum, & aduentus spiritus sancti, quae reuoluto die anni ob memoriam celebrantur, sed & si quid aliud est, quod seruetur ab vniuersis, quaque se diffundit ecclesia.

uerse
nsuetu-
nes regi-
um .

Alia vero quae varie per diuersa loca obseruantur, sicuti est quod aliqui ieiunant sabbato, alii non, alii quotidie communicant, alii certis diebus, alii nullus dies praetermittitur, quod non offeratur sacrificium, alii sabbato tantum offerunt & dominico, alii tantum dominico, et si quid aliud huiusmodi animaduerti potest. Totum hoc genus rerum, ut quibuscunque placuit sacerdotibus ecclesiae vel religionis, cui praerant, instituerunt, nec disciplina in his melior est graui prudentique christiano, nisi ut eo modo agat, quo agere viderit ecclesiam, ad quam forte deuenerant. Quod enim neque contra fidem, neque contra mores bonos habetur, indifferenter sequendum, & propter eorum, inter quos uiuitur societatem seruandum est, ne per diuersitatem obseruationum scismata generentur.

De carnum usu vel piscium. Cap. 42.

ne. 9.
arnib⁹

Carnes autem & vinum, post diluuium hominibus in usum concessa sunt, nam in initio permisum non fuerat, nisi tantum illud ut scriptum est. Lignum fructiferum, & herbam seminale dedi vobis in escam. Postea vero per Noe data sunt in esum cuncta animalia, vini quoque tunc attributa licentia est. Sed postquam Christus, qui est principium & finis

apparuit, hoc quod in principio suspendere, etiam abstinere in temporum fine restrinxit, loquens per Apostolum dum suum, bonum est non manducare carnem, & non bibere vinum.

Et iterum. Qui infirmus est, olera manducet. Non igitur quia carnes malæ sunt, ideo prohibentur, sed quia earum epulæ carnis luxuriam gignunt, & fomes & nutrimentum omnium vitiorum sunt. Esca ventri, & venter escis, Deus autem & hunc, & hanc destruet, Piscem sane quia eum post resurrectionem accepit dominus, possumus manducare. Hunc enim nec saluator, nec Apostoli prohibuerunt.

E X P L I C I T L I B E R

Primus,

Prologus in librum secundum.

Quoniam origines causasque officiorum, quæ in cõmuni ab ecclesia celebrantur, ex parte aliqua explicuimus, deinceps exordia eorum, quæ diuino cultu ministeria religionis impenduntur, ordine prosequamur.

De clericis. Cap. 1.

Itaque omnes qui in ecclesiastici ministerii gradibus ordinati sunt generaliter clerici nominantur. Cleros enim vel clericos hinc appellatos doctores nostri dicunt, quia Matthias sorte electus est, quem primum per Apostolos legimus ordinatum, & sic omnes quos illis temporibus ecclesiarum principes ordinabant, sorte eligebant. Nam cleros fors interpretatur, vnde & hæreditas Cræce cleronomia appellatur, & hæres cleronomos.

Proinde ergo clericos vocari aiunt, eo quod in sorte Domini hæreditatis domini dentur, vel pro eo quod ipse hereditarius dominus fors illorum est, sicut de eis scriptum est, loquitur est clerico sorte domino. Ego hæreditas eorum. Vnde oportet.

ISID. DE ECCLE. OFFI.

Deute. 18. et vt qui Deū hæreditate possident absque vllō im-
 Nume. 18. pedimento seculi seruire Deo studeant, & pauperes
 spiritu esse contendant, vt congrue illud Psalmistæ di-
 psal. 15. cere possint, Dominus pars hæreditatis meæ.

De regulis clericorum. Cap. 2.

Que cleri
 tis prohi-
 bita sunt.

HIs igitur lege patrum cauetur, vt a vulgari vita
 seculi a mundi voluptatibus se se abstineant, nec
 spectaculis, nec pompis intersint, conuiuia publica
 fugiant, priuata non tantum pudica sed sobria colant.
 Usuris nequaquam incumbant, neque turpium occu-
 pationes lucrorum fraudisq; cuiusquam studium ap-
 petant, amorem pecuniæ quasi materiam cunctorum
 criminum fugiant, secularia officia negotiaq; abii-
 tiant, honores per ambitiones non subeant. Pro be-
 neficiis medicinæ Dei munera non accipiant, dolos
 & coniurationes caueant, odium, emulationem, ob-
 trectationem, atque inuidiam fugiant. Non vagis
 oculis, nou infreni lingua, aut petulanti, tumidoque
 gressu incedant, sed pudorem ac verecundiam men-
 tis, simplici habitu incessuque ostendant. Obscænitæ
 rem etiam verborum sicut operum pœnitus execren-
 tur. Viduarum ac virginum visitationes frequentissi-
 mas fugiant, contubernia extranearum fœminarum
 nullatenus appetant, castimoniam quoque inuiolati
 corporis perpetuo cõseruare studeant, aut certe vni^o
 matrimonii vinculo fœderentur. Senioribus quoque
 debitam obedientiam præbeant, neque vllō iactan-
 tiæ studio semetipsos attollant.

Postremo in doctrina, in lectionibus, psalmis, hym-
 nis, canticis, exercitio iugi incumbant. Tales enim
 esse debeant, qui diuinis cultibus se mancipandos stu-
 dent, scilicet vt dum scientiæ operam dant, doctri-
 næ gratiam populo administrent.

De generibus clericorum. Cap. 3.

Exercitia
 clericorū

Dvo sunt igitur genera clericorum, vnum eccle-
 siasticorum, sub regimine episcopali degentiũ. Alterum Acephalorum, id est sine capite, quem sequã
 tur ignorantium. Hos neq; inter laicos secularium of-
 ficiõrum studia, neq; inter clericos religio detentat
 diuina, sed solutos atq; oberrantes, sola vaga vita cõ-
 plectitur. Quique dum nullum metuentes explendæ
 voluptatis suæ licentiam consecantur, quasi animalia
 bruta libertate, ac desiderio suo fruuntur, habentes
 signum religionis, non religionis officium, Hyppo-
 centauris similes, neq; equi, neq; homines, mixtum
 que, vt ait Poeta, genus polisq; biformis. Quorum
 quidem fordida atq; infami numerositate, satis super
 que nostras pars occidua polluitur.

De tonsura. Cap. 4.

Tonsuræ ecclesiasticæ vsus a Nazareis, nisi fallor,
 exortus est, qui prius crine seruato, denuo post
 vitæ magnæ deuotionem abstinencia completa caput
 radebant, & capillos in ignem sacrificii ponere iube-
 bantur, scilicet vt perfectionem deuotionis suæ do-
 mino consecrarent. Huius ergo exempli vsus ab Apo-
 stolis introductus est, vt hii qui in diuinis cultibus mā-
 cipari, domino consecrantur, quasi Nazareï, id est san-
 cti dei crine præciso innouentur. Hoc quippe & Eze-
 chielî prophetæ iubetur, Dicente domino, tu fili ho-
 minis, sume tibi gladium acutum, & duces per caput
 tuum & barbam, videlicet quia & ipse sacerdotali ge-
 nere deo in ministerium sanctificationis deseruiebat.
 Hoc illos Priscillam & Aquilam in Actibus apostolo-
 rum primos fecisse legimus, Petrum quoque aposto-
 lum & quosdam discipulorum Christi, qui in huiusmo-
 di cultu imitandi extiterunt. Est autem in clericis ton-
 sura signum quoddam quod in corpore figuratur, sed
 in anima agitur, scilicet hoc signo vt in religione vitia

Vitupera-
 tio cleri-
 corõ ace-
 phalorũ.

Num 6
 Tonsura
 ab antiquo
 introdu-
 cta est.

E e. 3.

Acto. 18

Quid de-
 signat to-
 sura.

refecentur, & criminibus carnis nostræ quasi crinibus
 exuamur, atque inde innouatis sensibus vt comis ru-
 dibus enitelcamus, expoliantes nos, iuxta apostolum
 veterem hominē cū actibus suis, & induentes nouū,
 qui ad imaginem dei renouatur. Quam renouationē
 in mente oportet fieri, sed in capite demonstrari vbi
 mens noscitur habitare. Quod vero detonso capiti su-
 perius inferiusq; circuli corona relinquatur sacerdoti
 um regnumq; ecclesię in eis existimo figurari, thiara.
 .n. apud veteres constituebatur in capite sacerdotum.
 Hęc ex bisso confecta rotūda erat quasi sphaera media,
 & ex hoc significatur in parte capitis tonsa. Corona
 autem, latitudo aurea est circuli, quę regum capita cin-
 git, vtrumque itaque signum exprimitur in capite cle-
 ricorum, vt impleatur etiam quadam corporis simili-
 tudine, quod scriptum est, Petro apostolo docente.
 Vos estis genus electum, regale sacerdotium.

De sacerdotibus. Cap. 5.

Initium quidem sacerdotii Aaron fuit, fuerunt fi-
 lii Aaron, & ipsi sacerdotes, quibus merito adsta-
 re debuissent Leuitę sicut summo sacerdoti, sed &
 hoc fuit inter summum sacerdotem Aaron, & filios
 eiusdem Aaron, qui & ipsi sacerdotes fuerunt, quod
 Aaron super tunicam accipiebat poderam, stolam san-
 ctam, coronam auream, mitram & zonam, brachia-
 le aureum, & super humerale, & cętera quę supra me-
 morata sunt. Filii autem Aaron super tunicas lineas
 cincti tantummodo & thyarati, ita astabant sacri-
 ficio dei.

Sed forsā quæratur & hoc, cuius figuram faciebat
 Moyles. Si enim filii Aaron presbiterorum figuram
 faciebant, & Aaron summi sacerdotis, idest episco-
 pi, Moyles cuius? Indubitanter Christi. Et iure per

omnia Christi, quoniam similitudo fuit mediatoris Dei, qui est inter Deum & hominem Iesus Christus, qui est verus dux populorum, verus princeps sacerdotum, & dominus pontificum, cui est honor & gloria, in secula seculorum amen. Hactenus de primordiis sacerdotalibus in veteri testamento diximus.

In nouo autem testamento, post Christum, sacerdotalis ordo a Petro apostolo coepit, ipsi enim primum datur pontificatus in ecclesia christi. Sic enim loquitur ad eum dominus. Tu es, inquit, Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & reliqua vsque ad regnum cœlorum. Hic ergo ligandi soluedique potestatem primus accepit, primusque ad fidem populum virtute suæ prædicationis adduxit, siquidem & cæteri apostoli cum petro per consortium honoris & potestatis acceperunt, qui etiam in toto orbe dispersi euangelium prædicauerunt.

Quibusq; decedentibus successerunt Episcopi, qui sunt constituti per totum mundum in sedibus Apostolorum, qui non iam ex genere carnis & sanguinis eliguntur, sicut primum secundum ordinem Aaron, sed pro vniuscuiusque vita meritoque, quomodo in eum dei gratia contulerit, sicut ad Heli dominus pronuntiavit dicens. Hæc dicit dominus Deus Israel. Dixi domus tua & domus patris tui permanebunt coram te, vsque in æternum, & nunc dicit dominus nequaquam, sed glorificantes me glorificabo, & qui me spernit spernetur. Quatuor autem genera sunt Apostolorum, vnum tantum a domino, vt Moyses, laterum per hominem & deum & Iolue. Tertium tantum per hominem, sicut his temporibus multi fauore populi & potestatum, in sacerdotium subrogantur. Quartum autem genus ex se est, vt pseudo prophetæ & pseudo apostoli. Quid sit autem nomé apostolorum, apostoli in la

Petrus p

mus & s

mus face

dos no.

test.

Matth. 16

Episcopi

successo-

res apost

lorum.

1. Reg. 2

Quatuor

genera a

postolor

tina lingua missi interpretantur, quia ipsos misit Christus euangelizare illuminationem omnium gentium.

Episcopatus autem, ut quidam prudentium ait nomen est operis non honoris. Græcum est enim, atque inde ductum vocabulum, quod ille qui super efficitur, super intedit, curam scilicet subditorum gerens. Scopus quidem intentio est. Ergo episcopum latine super intendere possumus dicere, ut intelligat non se esse episcopum, qui non prodesse, sed præesse dilexerit.

Quod vero per manus impositionem à præcessoribus dei sacerdotibus episcopi ordinantur, antiqua institutio est, Isaac enim patriarcha sanctus ponens manum suam super caput Iacob, benedixit ei, similiter & Iacob filiis suis, sed & Moyses super caput Iosue manum suam imponens, dedit ei spiritum virtutis & datus in populo Israel. Sic & supernus impletor legis, & prophetarum dominus noster Iesus Christus, per manus impositionem apostolis suis benedixit, sicut in euangelio lucæ scriptum est, & perduxit eos trans Bethaniam, & eleuauit manus super eos, & benedixit eis. Factum est autem cum benedixisset illis, discessit ab eis, & ipsi reuersi sunt in Hierusalem cum gaudio magno. Et in actibus Apostolorum, ex præcepto spiritus sancti Paulo & Barnabæ ab apostolis manus imposita est in episcopos, & sic missi sunt ad euangelizandû,

Quod autem à tricesimo anno sacerdos efficitur ab ætate scilicet Christi sumptum est, ex qua idem orsus est prædicare. Hæc autem ætas, profectu iam nõ indiget paruulorum, sed perfectionis ut plena & robusta, & ad omnem disciplinæ ac magisterii exercitium præparata.

Quod vero vnus matrimonii virginis sunt, qui eligendi in ordinem pontificatus, & in veteri lege mandatum

datum

datum, vt plenius scripsit apostolus, dicens, vnius Leuiti-
 vxoris virum, sacerdotem quærit ecclesia, aut de mo- 1. Timo
 nogamia ordinatum, aut de virginitate sanctum, Bi-
 gamo enim aufertur agere sacerdotium.

Porro quod episcopus non ab vno, sed a cunctis Consec
 prouintiarum episcopis ordinatur, id propter hære- tio epis
 ses institutum agnoscitur, ne aliqui contra fidem ec-
 clesiæ vnius ordinantis, tyrannica authoritate moli-
 rentur. Propterea omnibus conuenientibus constitui-
 tur, ac non minus tribus, præsentibus cæteris consen-
 tientibus testimonio literarum.

Cur autem dum consecratur, datur baculus, vt eius Baculus
 iudicium subditam plebem vel regat, vel infirmita-
 tes infirmorum sustineat.

Datur & anulus propter signum pontificalis hono- Anulus
 ris vel signaculum secretorum. Nam multa sunt quæ
 carnalium minusq; intelligentium sensibus occultan-
 tes sacerdotes, quasi sub signaculo abscondunt, ne in
 dignis quibusq; sacramentâ dei aperiantur. Iam vero Ne sit n
 quod seculares viri nequaquam ad ministrandum ec- phitus,
 clesiæ assumantur, eadem authoritas apostolica mo- 1 Timo.
 net & dicit, manus cito nemini imposueris. Et ite-
 rum non neophitum, ne in superbiam elatus putet se
 non tam ministerium humilitatis, quam administra-
 tionem secularis potestatis adeptum, & cõdemnatus
 superbia, sicut diabolus per iactantiã deiiciatur. Quo
 modo enim valebit secularis homo sacerdotis magi-
 sterium adimplere, cuius nec officium tenuit, nec di-
 sciplinam, agnouit. Aut quid docere poterit, cum ipse
 non didicit.

Nunc vero sæpe cernimus plurimos ordinationem Peruerf
 talibus facere, nec eligunt qui ecclesiæ profint, sed ordinat
 quos vel ipsi amant, vel quorum sunt obsequiis deli- Forte r
 niti, vel pro quibus malorum quispiam rogauerit & iorum.

me. 27. vt deteriora dicam qui vt ordinentur, muneribus ita
petrauerunt. Taceo de reliquis, alii successores filios
vel parentes faciunt, & conantur præsulatus relinque
re dignitatē. Cùm hoc nec Moyſes amicus dei facere
potuir, sed Ieſum de alia tribu elegit, vt ſciremus prin
cipatum in populo non ſanguine deferendum eſſe ſed
vitæ meritis. Interdum autem & iuxta meritum ple
biū eliguntur perſonæ rectorū, vnde nouerint populi
meriti ſui fuiſſe regimen peruerſi ſuſcepiffe pōtificis.

fit ſine
imine.
eu. i. & 2
Quod autem is qui poſt Baptiſmum aliquo morta
li peccato correptus, ad ſacerdotium non promouea
tur, lex ipſa teſtatur, Moyſes enim in lege præcepit
ſacerdotibus, ne aliquod pecus vitiatum ad aram deo
offerant, quod ipſum poſtea ſpernentibus ſacerdoti
bus Iſrael, per Malachiam improperauit deus dicens.

Malach. i. Vos autem ſacerdotes qui polluiſtis nomen meum,
& dixiſtis in quo polluimus eum, offerentes ſuper al
tare meum panem pollutum, & offerebatis cæcum &
languidum nonne malum eſt? Vnde & in numeris vi
tula ruſa, cuius cinis expiatio eſt populi, non aliter iu
betur offerri ad altare domini, niſi quæ terrena opera
non fecerit, iugumq; delicti non traxerit, nec vincu
lis peccatorum fuerit alligata. Sed quid plura obiicia
mus? Si enim is qui iam in epiſcopatu mortale aliquod
peccatum admiferit, non debet offerre panes domino,
quanto magis ante ordinationem peccator inuentus,
repudiari debet, vt non ordinetur.

fit irre
rehenſi
bilis.
api. 6.
Quapropter quia lex peccatores à ſacerdotio remo
uet, conſideret ſe vnusquisq; ſciens quia potentes po
tenter patientur tormenta, retrahat ſe ab hoc non tam
honore, quàm onere, & aliorum locum qui digni ſunt
non ambiat occupare. Qui enim in erudiendis atque
inſtituendis ad virtutem populis præerit, neceſſe eſt
vt in omnibus ſanctus ſit, & in nullo reprehenſibilis

habeatur. Qui enim alium de peccatis arguit, ipse a peccato debet esse alienus. Nam cum qua fronte subiectos arguere poterit, cum illi statim possit correptus ingerere, ante doce te quæ recta sunt? Quapropter qui negligit recta facere, desinat recta docere. Primitus quippe semetipsum corrigat, qui alios ad bene viuendum ammonere debet, ita vt in omnibus semetipsum formã viuendi præbeat, custosq; ad bonum opus doctrina & opere prouocet.

Cui etiam scientia scripturarum necessaria est, quia si episcopi tantum sancta sit vita, sibi soli prodest, sic viuens. Porro si & doctrina & sermone fuerit eruditus, potest cæteros quoq; instruere, & docere suos, & aduersarios reuincere, qui nisi refutati fuerint atq; conuicti, facile possunt simplicium corda peruertere. Huius sermo debet esse purus, simplex, apertus, plenus grauitatis, & honestus, plenus suauitatis, & gratiæ, tractans de mysterio legis, de doctrina fidei, de virtute continentiæ, de disciplina iusticiæ, vnumquemque ammonens diuersa exhortatione iuxta professionem morumque qualitatem, scilicet vt prænoscat quid cui, quando vel quomodo proferat. Cuius præ cæteris speciale officium est, scripturas legere, percurrere canones, exempla sanctorum imitari, vigiliis, ieiuniis, orationibus incumbere, cum fratribus pacem habere, nec quemquam de mēbris suis discerpere, nullū damnare, nisi comprobatum, nullum excommunicare nisi discussum. Quique in humilitate pariter & auctoritate præesse debet, vt neque per nimiam humilitatem suam subditorum vitia conualescere faciat, neque per immoderantiam seueritatis potestatem exerceat, sed tanto cautius erga commissos sibi agat, quanto durius a Christo indagari formidat. Tenebit quoque illam supereminentem donis omnibus charitatem, sine qua

Quales
doctrina
& sermo
ne Episcopi
esse debent.

Episcopi
Officiu

omnis virtus nihil est, custos enim castitatis charitas. Locus autem huius custodis humilitas. Habebit etiam inter hæc omnia & castitatis eminentiam, ita vt mens Christo dedita, ab omni inquinamento carnis sit munda & libera.

ura pau
erum.

Inter hæc oportebit eum sollicita dispensatione curam pauperum gerere, esurientes pascere, vestire nudos, suscipere peregrinos, captiuos redimere, viduas ac pupillos tueri, peruigilem in cunctis exhibere curam, prouidentiam habere, distributionem discretam. In quo etiam hospitalitas ita erit præcipue vt omnes cum benignitate & charitate suscipiat. Si enim omnes fideles illud Euangelicum audire desiderant. Hospes fui & suscepistis me, quanto magis episcopus cuius diuerforium cunctorum debet esse receptaculum. Laicus enim vnum aut duos suscipiens, impleuit hospitalitatis officium, episcopus si non omnes susceperit, inhumanus est.

Matth. 25.

Qualis in
iudiciis es
debet.

In negotiis autem secularibus dirimendis oportet eum causam merito discernere non gratia, neque enim sic debet episcopus suscipere potentem, vt contristet contra iustitiam pauperem, neque pro paupere auferre iustitiam à potente. Non defendat improbum, nec facta indigno committenda arbitretur, neque arguat & impugnet cuius crimen non reprehendit. Erit quoque illi etiam iuxta Apostolum mansuetudo, patientia, sobrietas, moderatio, abstinentia, pudicitia, vt non solum ab opere immundo se absteat, sed etiam ab oculi, oris, & cogitationis errore, ita vt dum multum vitium in se regnare permittit, impetrare veniam subditorum facinoribus valeat. Qui enim ista sectarit, & Dei minister utilis, erit & perfectum sacerdotium consummabit.

Item de Corepiscopis. Cap. 6.

Corepiscopi, idest vicarii episcoporum, iuxta quod canones ipsi testantur, instituti sunt, ad exemplum .lxx. seniorum, tanquam sacerdotes propter sollicitudinem pauperum. Hi in vicis & villis constituti gubernant, sibi commissas ecclesias, habentes licentiam constituere lectores, subdiacones ordinare nō audeāt præter conscientiā episcopi, in cuius regione præesse noscuntur, hi autem a solo episcopo ciuitatis cui adiacent ordinantur.

De Presbyteris. Cap. 7.

Presbyterorum ordo exordium sumpsit a filiis Aaron, vt dictum est, qui enim sacerdotes vocabantur in veteri testamēto, hii sunt, qui nunc appellantur presbyteri, & q̄ nūcupabātur principes sacerdotū nūc episcopi nominātur. Presbiteri autē interpretātur seniores, quia seniores etate Græci presbyteros vocāt.

His enim sicut episcopis dispensatio mysteriorum Dei commissā est. Præiungunt enim ecclesiis Christi, & in confectioe diuina corporis & sanguinis confortes cum episcopis sunt, similiter & in doctrina populorum, & in officio prædicandi. Sed sola propter auctoritatē summo sacerdoti clericorū, dinatio et cōsecratio reseruata est, ne à multis ecclesiæ disciplina vendicata concordiam solueret, scandala generaret. Nam Paulus Apostolus eosdem presbyteros, vt vere sacerdotes sub nomine episcoporum asserit loquens ad Titum. Huius rei, inquit, gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desūt corrigas, & constituas p̄ ciuitates presbyteros, quemadmodum ego tibi disposui, si quis sine crimine est, vnus vxoris vir filios habens fideles, nō in accusatiōe luxuriæ, aut nō subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse. Quia sententia ostendit presbyterum etiam sub episcopi nomine taxari.

Presbyteri ab episcopis quo differunt.

Tit. i.

Tim. 3. Vnde & ad Timotheū de ordinatione episcopi & diaconi scribens, de presbyteris omnino tacuit, quia eos in episcopi nomine cōprehendit. Secundus enim primo cōiunctus gradus est, sicut ad Philippēses de episcopis & diaconibus scribit, cum vna ciuitas plures episcopos habere non possit. Et in Actibus apostolorum presbyteros ecclesiæ Hierosolymam iturus congregauit, quibus inter cætera. Videte, inquit, gregem, in quo vos spiritus sanctus episcopos ordinauit, vnde etiam tales in ecclesia presbyteros constituendos esse sicut episcopos, & apostolus ad Titum loquitur, & canones ipsi testantur.

Presbyteros autem merito & sapientia dici, non ætate, nam Moyse precepit deus, vt eligat presbyterum. Vnde & in prouerbiis dicitur. Gloria senum canities, quæ est hæc canities? Haud dubie quin sapientia, de qua scriptum est. Canities hominum prudentia est. Cumque nongentos & amplius annos ab Adam vsq; ad Abraham vixisse homines legimus, nullus alius apellatus est primus presbyter, idest senior nisi Abraham, qui multo paucioribus annis vixisse conuincitur. Non ergo propter decrepitam senectutem, sed propter sapientiam presbyteri nominantur, Quod si ita est, miror cur insipientes constituentur.

De diaconibus. Cap. 8.

Diaconorū ordo à Leui tribu accepit exordium. Præcepit enim dominus Moyse, vt post ordinationem Aaron sacerdotis, & filiorum eius, rursus Leui tribus, in diuini cultus ministeriis ordinaretur, & consecraretur domino pro omnibus primogenitis, & seruiret pro Israel coram Aaron & filiis eius in tabernaculo domini, excubans in templo die & nocte, ipsi q; gestarent arcam & tabernaculum, & omnia vasa eius, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constitue-

rent, in promouendo tabernaculum deponerent, rur-
sus ipsi componerent. a xxv. annis & supra in taber-
naculo seruire mandatum est, quam regulam consti-
tuerunt sancti patres in nouo testamento. In Euange-
lio autem primordia eorum in Actibus apostolorum
ita leguntur.

Conuocantes autem .xii. apostoli multitudinem
discipulorum dixerunt. Non placet nos relinquere
verbum Dei, & ministrare mensis. Quid ergo est fra-
tres. Considerate ex vobis viros boni testimonii. vii.
plenos spiritu sancto & sapientia, quos constituamus
in hanc rem. Nos vero erimus orationi & ministerio
sermonis instantes. Et placuit hic sermo coram omni
multitudine, & elegerunt Stephanum plenum spiri-
tu sancto, Philippum, & Procorum, Nicanorem, &
Timonem, Parmenam, & Nicolaum Antioensem.
Hi omnes steterunt ante Apostolos, & cum orassent,
imposuerunt illis manus, & verbum Dei crescebat, &
multiplicabatur numerus credentium.

Ex hinc iam decreuerunt Apostoli vel successores
Apostolorum, vt per omnes ecclesias .vii. diacones,
qui sublimiore gradu essent ceteris, circa aram Chri-
sti, quasi columnę altaris assisterent, & nõ sine aliquo
septenarii numeri mysterio. Hi sunt enim quos in
Apocalipsi legimus. vii. Angeli tubis canentes. Hi
sunt. vii. candelabra aurea. Hi voces tonitruorum.

Ipsi enim clara voce in modum præconis ammo-
nent cunctos siue in orando, siue inflectendo geni-
bus, siue psallendo, siue in lectionibus audiendo, ipsi
etiam, vt aures habeamus ad dominum clamant, ipsi
quoque Euangelizant, sine ipsis sacerdos nomen ha-
bet, officium non habet. Nam sicut in sacerdote con-
secratio, ita in ministro dispensatio sacramenti est, il-
le orare, hic psallere mandat, ille oblata sanctificat,

hic sanctificata dispensat. Ipsi etiam sacerdotibus propter præsumptionem non licet de mensa domini tollere calicem, nisi eis traditus sit a diacono. Leuitæ inferunt oblationes in altaria, leuitæ componunt mensam domini, leuitæ operiunt arcam testamenti. Non enim vident alta mysteriorum, quæ operiuntur a leuitis, ne videant quæ videre non debent, & sumant quæ seruare non possunt, quiq; propterea altario albis induti assistunt, vt cœlestem vitam habeant, candidiq; ad hostias immaculati accedant, mundi scilicet corpore & incorrupti pudore.

Timo. 3

Tales enim decet dominum habere ministros, qui nullo carnis corrumpantur contagio, sed potius eminentia castitatis splendeant. Quales enim diaconi ordinentur. Apostolus Paulus plenissime scribit ad Timotheum. Nam cum præmisisset de sacerdotum electione, continuo subiunxit, diaconi similiter irreprehensibiles, hoc est sine macula, sicut episcopi, pudici itaque id est à libidine abstinentes, non bilingues scilicet, ne conturbent habentes pacem, non multo vino dediti, quia vbi ebrietas, ibi libido dominatur, & furor, non turpe lucrum sectantes, ne de cœlesti ministerio lucra terrena lectentur. Est quoque terreni lucri appetitio, plusquam de æternis, de presentibus cogitare, post hæc autem subiicitur. Hi autem probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Hi utiq; sicut episcopi ante ordinationem probari debent si digni sunt, & sic ministrent.

De custodibus sacrorum. Cap. 9.

Lume. 8

Custodes sacrarii, leuitæ sunt. Ipsi enim iussum est custodire tabernaculum, & omnia vasa templi, quiq; ab anno. 50. eliguntur, vt post edomitum carnis conflictum, iam quieti, mundo corpore pariter & mente, Deo seruiant, præferentes speci-

em grauitatis, ne fallantur consilio, ne fidem deserant, neque quicquam intemperantius agant.

De Subdiaconibus. Cap. 10.

Subdiaconi qui apud græcos Hypodiacones vocantur in Ezdra inueniuntur, appellanturq; ibi Nathanei, idest in humilitate deo seruientes. Ex eorum ordine fuit ille Nathanael, qui in Euangelio Ioannis diuina prodicione commotus, saluatorem meruit confiteri, quique etiam ad primum diuinitatis indicium fidelis enituit, protestante domino ac dicente. Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Deniq; isti oblationes in templo domini suscipiunt a populis, isti obediunt officijs leuitarum, isti quoque vasa corporis & sanguinis Christi diaconibus ad altarium offerunt. De quibus quidem placuit patribus, vt quia sacra mysteria cõtractant, casti sint, & continentes ab vxoribus, & ab omni immunditia sint liberi, iuxta quod illis propheta dicente iubetur. Mundamini qui fertis vasa domini. Hi igitur cum ordinantur, sicut sacerdotes & leuitæ manus impositionem non suscipiunt, sed patenam tantum & calicẽ de manu Episcopi, & ab archidiacono ciphum aquæ cum aqua manili & manutergium accipiunt.

De lectoribus. Cap. 11

Lectorum ordo formam & initium à prophetis accepit. Sunt enim lectores qui verbum dei prædicant, quibus dicitur. Clama ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam. Isti quippe dum ordinantur, primum de eorum conseruatione, Episcopus verbum facit ad populum. Deniq; coram plebe tradit ei codicem apicum diuinorum, ad dei verbum annuntiandum. Qui autem ad huiusmodi promouetur gradum, iste erit doctrina & libris imbutus, sensuumq; ac verborum scientia perornatus, ita vt in distinctionibus sententiarum

r. Eldre
Ioan.

Officiũ
ordinat
Subdia
norum

Esai. 52

Ordina
tio offi
umque
Lector
Esai. 58

intelligat vbi finiatur iunctura, vbi adhuc pendet oratio, vbi sententia extrema claudatur.

Sicque expeditius vsum pronuntiationis tenebit, vt ad intellectum omnium mentes sensusque promoveat, discernendo genera pronuntiationis, atque exprimendo omnium sententiarum proprios affectus, modo indicantis voce, modo dolentis, modo increpantis, modo exortantis, siue his similia secundum genus proprium pronuntiationis. In quo maxime illa ambigua sententiarum adhibenda cognitio est. Multa enim sunt in scripturis, quæ nisi proprio modo pronuntientur, contrariam reddunt sententiam. Sic est. Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat? Quod si quasi confirmatiue non seruato genere pronuntiationis suæ dicatur, magna peruersitas oritur. Sic ergo pronuntiandū est ac si diceret, Deus qui iustificat, vt subaudiatur, non. Necessesse est enim in tantis rebus scientiæ ingenium, quo proprie singula conuenienterque pronuntientur.

Præterea & accentuum vim oportet scire lectorē, vt nouerit in qua syllaba vox protendatur pronuntians. Plerumque enim imperiti lectores in verborum accentibus errant, & solent irridere illos imperitiæ, hi qui videntur habere notitiam artis grammaticæ, detrahentes & iurantes pœnitus se nescire quod dicunt. Porro vox lectoris simplex erit, & clara ad omne pronuntiationis genus accommodata, plena succo virili, agrestem, & subrusticum effugiens sonum, non humilis, nec adeo sublimis, non fracta, nec tenera, nihilque foemineum sonans, neq; commoto corpore, sed tantum cum grauitatis specie. Auribus enim & cordi consulere debet lector non oculis, ne potius ex seipso expectatores magis quam auditores faciat. Vetus opinio est, lectores pronuntiandi causa præci-

uerfa
onunti
onum
nera.

om.8.

ccentus.

ox lecto

quam curam vocis habuisse, vt exaudiri multum possent. Vnde & dudum lectores præcones, vel proclamatores vocabantur.

De Psalmistis. Cap. 12.

Psalmistarum, idest cantatorum principes, vel actores David, siue Asaph extiterunt, isti enim post Moysen primi Psalmos composuerunt & cantauerunt, mortuo autem Asaph filii eius in hunc ordinem subrogati sunt a deo, erantq; Psalmistæ per successionem generis, sicut & ordo sacerdotalis, ipsique soli continuis diebus in templo canebant, candidis induiti stolis ad vocem vnus, respondente choro.

Ex hoc veteri more ecclesia sumpsit exemplum nutriendi psalmistas, quorum cantibus ad affectum dei mentes audientium excitatur. Psalmistam autem & voce & arte præclarum illustremq; esse oportet, ita vt ad oblectamentū dulcedinis incitet mentes auditorū.

Vox autem eius non aspera, non rauca, vel dissonans, sed canora erit, suavis, liquida atque acuta, habens sonum & melodiam sanctæ religioni congruentem, non quæ traducem exclamet artem, sed quæ christianā simplicitatem in ipsa modulatione demonstrat, nec quæ musica vel theatri arte redolet, sed quæ compunctionem magis audientibus faciat.

Antiqui enim pridiequam cantandum erat cibis abstinebant, psallentes tamen legumine in causa vocis assidue utebantur. Vnde cantores apud gentiles cur fabarii dicti sunt, veteres lamina pectori imposita sibi ad cantica exclamanda, psallendis vocibus rationem demonstrauere. Solent autem ad hoc officium etiam absq; conscientia Episcopi sola iussione perferri eligi quique, quos probabile, in cantandi arte esse constiterit.

Cantor
primi a
thores
1 Paral.

Vox ca
toris.

Cantor
cur fab
rii dicti
sunt.

IN primo ordine & ministerio ecclesie esse exorcistas secundum officia, quæ templo Salomonis erant dispositi, quæq; posterius sunt ab Ezdra dispartita inuenimus, quos scilicet Ezdras actores memorat templi, eos nunc esse exorcistas in ecclesia Dei. Fuerunt enim sub Ezdra actores templi, seruorum Salomonis filii, qui actum templi totius sub cura sua haberet, aut sacris actionibus deseruirent. Et cum fuissent ex ordine & ministerio templi, longe fuerunt ab initio altaris dei, quia nec Psalmistis, nec Ostiariis, nec sacrorum seruis attingere licebat ad munera altaris, nisi tantummodo Leuitis. Quid ergo est nullam aliam curam habebant actores templi, nisi ad sacra teeta reficienda, ut quecumq; fuissent vexata in ædificio templi aut delapsa, per eosdem actores thesauris dominicis reficerentur, atq; colerentur. Ergo actores templi exorcistæ sunt in populo dei, quomodo enim actor prudens & bonus scit, quis sit domini sui census, & omnis substantiæ modus, & redigit apud se totius possessionis instrumenta originalia, sic exorcista redigit in suam diligentiam totius domini secreta, & regnum dei memoriæ commendat scripturarum testimoniis, unde exerceat donum quod illi est a spiritu sancto concessum, secundum apostoli præconium. Exorcistas enim memorat Apostolus cum dixit. Nūquid omnes habent donationes sanationum. Hi enim cum ordinantur, sicut ait Canon, accipiunt de manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, accipientes potestatem imponendi manus super energuminos, siue baptizatos, siue catecuminos.

De Ostiariis. Cap. 14.

Para. 25 **O**stiarii sunt, qui in veteri testamento ianitores
Para. 25 **O** templi vocabantur, qui præerant portis templi

Hierusalé, quiq; per vices suas omnia interiora tēpli vel exteriora custodiebāt. Hi deniq; inter iustū & iniquum discernentes eos tantum in ecclesia qui sunt fideles recipiunt. Intrare enim templum nisi per eos non possumus, habent enim in potestate tam bonos recipiendi, quam reiiciendi indignos.

De monachis. Cap. 15.

Vnde ad monachos studiū defluxerit paupertatis, Origo vel quis huius conuersationis extiterit author, tiqua r
nacho
 cuius isti habitum imitantur. Quantum pertinet ad
 auctoritatem veterum scripturarum, huius princeps
 Elias, et discipulus eius Eliseus fuerūt, siue alii prophete 4. Reg.
 ta qui habitabant in solitudine, vrbibusq; relictis fa- & 4.
 ciebant sibi casulas prope fluenta Iordanis. Huius Hiere.
 etiam propositi Ioannes in euangelio baptista extitit, Matth
 qui eremum solus incoluit, locusta tantum & agresti
 melle nutritus. Iam deinde progeniti sunt conuersa
 tionis huius nobilissimi principes, Paulus, & Anto
 nius, Hilarion, Macharius, cæteri q; patres, quorum
 exemplis per vniuersum mundum adoleuit sancta in
 stitutio monachorum. Sex autem sunt genera mona-
 chorum, quorum tria optima, reliqua vero teterrima, atque omnimodis euitanda.

De primo genere monachorum.

Primum est genus cœnobarum, idest in com-
 mune viuentium, in tar sanctorum illorum, qui Cœno
 temporibus Apostolorum Hierosolymis vendita ac tæ.
 distributa omnia sua dabant indigentibus, qui habita Act. 2 &
 bant in sancta communi vita, non dicentes aliquid pro
 prium, sed erant illis omnia communia, & anima vna
 & cor vnum in deum. Horum igitur instituti one, mo
 nasteria sumpsere principium.

De secundo genere monachorum.

mitē

Secundum genus est eremitarum, qui procul ab hominibus recedentes, deserta loca & vastas solitudines sequi, atque habitare perhibentur, ad imitationem scilicet Eliæ & Ioannis baptistæ, qui eremi secessus penetrauerunt. Hi quippe incredibili mundi cōtemptu solitudine delectabantur, herbis tantum arescentibus victitantes, aut pane solo, qui est per certa interualla temporum defertur, vel aqua contenti, sicque secretissimi pœnitus & ab omni hominum conspectu remoti, diuino tantum colloquio perfruuntur, cui puris mentibus inheserunt, cuius amore non solum mundum, sed etiam hominum consortia reliquerunt.

De tertio genere Monachorum.

achori

Tertium genus est Anachoritarum, qui iam cœnobitali conuersatione perfecti, includunt semetipsos in cellis procul ab hominum conspectu remotis, nulli præbentes accessum, sed in sola contemplatione diuina uiuentes perseuerant, idest theorica. Sed isti examinatione cœnobiorum probati in omnibus disciplinis monasterii per xxx. annos, ad hanc contemplationem per obedientiam eliguntur.

De quarto genere monachorum.

eudo a-
chorite

Quartum genus qui est se Anachoritarum imagine blandiuntur, isti, ut ait Cassianus in primordiis suis, feruore quodam breui cœnobii perfectionem videntur expetere, sed continuo tepesfacti, dum pristinos mores ac vitia refecare contemnunt, nec iugum humilitatis ac patientiæ diutius sustinere contenti sunt, subditique seniorum imperio dedignantur esse, separatas expetunt cellas, & solitarii sedere desiderant, ut à nequitate lacepsiti, mansueti vel humiles exultimentur, quæ institutio imo tepor, hos quos semel infecerit, ad humilitatem permittit accedere nunquam. Hoc enim modo non solum non absconduntur, verum etiam in de

terius eorum vita conualefcit, vt quoddam læthale in
 reftinum virus, quod quanto amplius celatum fuerit,
 tanto profundius ferpens infanabilem morbum gene-
 rat agrotanti. Pro reuerentia enim fingularis cellæ,
 nullus iam vitia folitarii audet arguere, quæ ille igno-
 rare maluit quàm curari.

De quinto.

Q Vintum genus eft circumcellionum, qui habitu Circūc
liones.
 monachorum vſquequaque vagantur, venalem
 circumferentes Hypocriſim, circumeuntes provin-
 cias, nuſquam manſari, nuſquam fixi, nuſquam ſtan-
 res, nuſquam ſedentes, alii quæ non viderunt conſin-
 gunt, opiniones ſuas habentes pro Deo, alii membra
 martyrum, ſi tamen membra martyrum ſunt, ſibi ven-
 dicant, alii ſimbrias & philacteria ſua magnificent,
 gloriam captâtes ab hominibus, alii criniti incedunt,
 ne vilior habeatur tonſuræ ſanctitas quam comata.
 Vnde videlicet qui eos viderit, antiquos illos quos le-
 gimus cogitet, Samuelem & Eliam, & cæteros. Alii
 honores quos non acceperunt ſe habuiſſe proteſtrâtur.
 Alii parentes vel conſanguineos ſuos in alia, vel in
 alia regione ſe audiſſe, & videre, & ad eos pergere
 mentiuntur, & omnes petunt, ab omnibus exigunt
 aut ſumptum lucriſum egeſtatis, aut ſimulate præcium
 ſanctitatis, cum interea vbiçunq; in factis ſuis malis
 aut verbis deprehenſi fuerint, vel quo quomodo in-
 notuerint, ſub generali nomine monachorum propo-
 ſitum eorum blaſphematur.

De ſexto genere Monachorum.

S Extum genus eſt monachorū, & ipſum teterrimū Sarabato
Acto. 5
 atq; neglectum quod per Ananiam & Saphiram
 in exordio eccleſiæ pullulauit, & apoſtoli Petri ſeueri-
 tate occiſum eſt, quiq; ab eo quod ſemetipſos à cœ-
 nobii diſciplina ſequeſtrant, ſuaſq; appetunt liberi vo-

luntates, Aegyptioſum lingua Sarrabaitæ ſiue Ren-
nuitæ nuncupentur. Conſtituunt enim ſibi cellas, eaſ-
que falſo nomine monaſterii nuncupant, liberique ab
imperio ſeniorum arbitrio ſuo viuunt, certatim in ope
ribus laborantes, non vt indigentibus diſtribuunt, ſed
vt acquirant pecunias quas recondant, & ſicut ait de
iſtis ſanctus Hieronymus, quaſi ars ſit ſancta, non vi-
ta. Quicquid enim maioris eſt præſtiti reuera, vt idem
dicit, ſolent certare ieiuniis & rem ſecrete victori fa-
ciunt, apud hos affectata ſunt, inquit, omnia, fluxa ma-
nica, caligæ follicantes, veſtis groſſior, crebra ſuſpi-
ria, viſitatio virginum, detractio clericorum, & ſi quã-
do dies feſtus venerit fatiantur ad vomitum.

Inter coenobium autem & monaſterium ita diſtin-
guit Caſſianus, quod monaſterium poſſit etiã vnus
monachi habitatio nuncupari. Coenobium autem nõ
niſi plurimorum, quorum quidem conuerſationem,
vt patrum edocet inſtitutio breuiter intimabo.

Hi quippe, vt prædictum eſt, contemptis primum
atq; diſcretis mundi huius illecebris, in communi vi-
ta ſanctiſſima congregati, ſimul omnia agunt, viuen-
tes in orationibus, in lectionibus, in diſputationibus,
in vigiliis, in ieiuniis, nulla ſupebia tumidi, nulla
inuidia liuidi, ſed moſteſti ac verecundi Deo placiti,
concordiſſimam vitam ſectantur, cogitationes ſuas
alterutrum reuelantes, inuicem diſcutiunt & corri-
gunt. Nemo quicquam terrenum forte peculiari poſ-
ſidet, pretioſis vel coloratis veſtibus non induuntur,
ſed viliffimis atq; ſinceris, lauactis vtuntur nunquã
delectatione corporis, ſed raro, & propter neceſſita-
tem languoris, ſine conſultu abbatis nunquam pro-
grediuntur, neque aliquid ab eis ſine nutu pa-
troniſſionis aſſumitur. Operantes autem manibus ea, qui-
bus corpus poſſit paſci, & mens impediri non poſſit.

Institutionem tenere videntur cœnobîa virginum, sicut monachorum, monachi autem secundum humilitatem eliguntur.

Multos enim ex eis cenodoxia commaculat, multos abstinentia inflat, extollit scientia. Faciunt enim bona sed propter famam, non propter vitam æternam, scilicet vt aut affectent gloriam laudis, aut perueniant ad fastigium desiderati honoris. In his sapius discordia oritur, inuidiæque liuor de fraternis profectibus gignitur, amor temporalium rerum grassatur, sequentes terrenas concupiscentias tanto inaniter, quâto sapius & vt ante humanos oculos impudenter agunt. Tales itaque nequaquam monachi vocitandi sunt, quia Deo sola professione non actione coniunguntur.

De pœnitentibus. Cap. 16.

Pœnitentibus Iob exemplum primus exhibuit, quâdo post funera, vel post flagella adhuc in sui redargutione etiam in cilicio & cinere, lamenta pœnitentudinis sumpsit dicens. Idcirco ago pœnitentiam in fauilla & cinere. Post hunc nobis Dauid pœnitentiæ magisterium præbuit, quando graui vulnere elapsus, dum audisset à propheta peccatum suum, confestim pœnituit, & culpam suam confessione pœnitentiæ sanauit. Sic Niniuite & alii multi peccata sua confessi sunt, & pœnitentiam egerunt displicuerunt illis quales fuerunt, & quales facti sunt per Deum illi placuerunt.

Est autem pœnitentia medicamen vulneris, spes salutis, per quam peccatores saluantur, per quam ad misericordiam dominus prouocatur, quæ non tempore pensatur, sed profunditate luctus & lachrymarum. Pœnitentia autem nomen nec temporum cursu pensatur, sed pœna qua anima cruciatur, & caro mortificatur.

Vita m
nachor

Exempl
pœnite
tiæ.
Iob. 42.
2 Re. 12.
Ione. 3.

Quid pœ
nitentia.

pœni Hi vero qui pœnitentiam agunt, proinde capillos
 tes ca & barbam nutriunt vt demonstrent abundantiam cri
 los & minum, quibus caput peccatoris grauatur. Capilli
 bam pro vitiis accipiunt, sicut scriptum est. Crinibus pœc
 triunt. catorum suorum vnusquisq; constringitur. Vir quippe
 o. 5. si comam nutriat, ignominia est, vt ait apostolus. Illam
 Cor. II. ergo ignominiam sulcipiunt pœnitentes pro merito
 cinere peccatorum. Quod vero in cilicio prosternuntur, tan
 cilitio. quam peccatum suum dicentes coram se esse semper,
 & cinere asperguntur, vel vt sint memores, quia cinis
 & puluis sunt, vel quia puluis idest impii facti sunt,
 vnde & illi pœdicatorum primi homines recedentes
 a Deo, malisque factis offendentes Creatorem, in pul
 uerem vnde primum sumpti sunt redierunt. Bene er
 go in cilicio, & cinere pœnitens deplorat peccatum,
 quod in cilicio asperitas & compunctio peccatorum,
 in puluere cinis ostenditur mortuorum, & idcirco in
 vtroque pœnitentiam agimus, vt & compunctio
 cilicii agnoscamus vitia, que per culpam commisimus,
 & per fauillam cineris rependamus mortis sententiam,
 ad quam peccando peruenimus.

pœniten- Pœnitentię autem remedium ecclesia catholica in
 & reme- spe indulgentię fidenter alligat, ad exercendos homi
 niam. nes, & post vnum baptismi sacramentum quod singu
 lari traditione commendatum, solite prohibet ite
 randum, medicinale remedio pœnitentię subrogat
 adiuuentum, cuius remedio egere se cuncti agnosce
 re debent, pro quotidianis humane fragilitatis excelsi
 sibus, sine quibus in hac vita esse non possemus, bo
 norum dumtaxat dignitate seruata, ita vt à sacerdoti
 bus & leuitis deo tantum testificata sint crimina, a cę
 teris vero astante coram deo secedere, vt hoc tegat
 fructuosa cōfessio, quod temerarius appetit⁹ aut igno
 ratię notatur cōtraxisse neglect⁹, vt sicut in baptisma

Forte ho
 norum.

iniquitates remitti, vel per martyrium nulli peccatum credimus imputari, ita pœnitentię compunctiōe fructuosa vniuersa fateamur deleri peccata.

Lachrimę enim pœnitentium, apud deum pro baptis- Conso-
mate reputantur. Vnde quamlibet magna sint deli- tio pro
cta, quamuis graua, non tamen est in illis domini mi- pœnite
sericordia desperanda, in actiōe enim pœnitendi, tibus,
vt supradictum est, non tam consideranda est mensu-
ra temporis quam doloris, quia cor contritum & hu-
miliatum deus non spernit. Verumtamen quanto in
peccando fuit ad malum promptior mentis intentio,
tanto deuotior debet esse in pœnitendo. Duplex au-
tem pœnitentię genus est, vel dum plangimus quod
male gessimus, vel dum non agimus quod agere de-
beamus. Ille autem vere pœnitentiam agit qui nec
pœnitentiã præteritorum negligit, nec adhuc pœni-
tenda committit. Qui vero lachrymas indefinenter
effundit, & tamen peccare non desinit. Hic lamen-
tum habet sed emendationem non habet.

Si autem ad pœnitentiam conuertuntur perturba- Cogita-
ri nõ debent, si rursus post emédationem relicta vitia tiones a
corda pulsant, dum non possint bonę conuersationi q; cun-
nocere, si talis cogitatio non erumpat in consensu tu non
vel opere. damna

Ferre enim sine perfectione vitiorum cogitationes
non est ad damnationem sed probationem, non est
occasio subeundi discriminis, sed potius augendę per-
fectionis. Nam & si quis circa finem suum per pœni-
tentiã desinat esse malus, non ideo debet desperare,
quod in termino est vltimę vitę, quoniam deus non re-
spicit quales antea fuimus, sed quales circa finem vitę
existamus.

Ex fine enim suo vnumquemq; aut iustificat, aut 1 Reg. 2
condemnat, sicut scriptum est. Ipse iudicat extrema Iob. 28

terræ, & alibi. Vniuersum finem ipse considerat. Proinde non dubitamus circa finem iustificari hominem, per pœnitentię compunctionem, sed quia raro id fieri solet metuendum est, ne dum ad finem differatur cõuersio, incerta occupet mors, postq̃; subueniat pœnitentia, pro qua re & si bona est ad extremum conuersio, tamen multo melior est, quæ longe ante finem agitur, vt ab hac vita securius transeat.

De Virginibus. Cap. 17.

Nunc autẽ, quę sit sacrę virginittatis integritas, vel à quo tã sancti propositi sumpsit exordiũ breuiter intimabo. Quantum enim pertinet ad verus testamentum, Elias & Hieremias, & Daniel castitatis & continentię bonum primi constituisse dinoscuntur, quantum vero ad nouum, virorum virginum caput est Christus, fœminarum virginum caput est Maria, ipsa earum autrix, ipsa mater nostri capitis, qui est virginis filius, & virginis sponsus.

Inde agmina virorum, & puellarum sanctarum, inde sectatores & sectatrices perpetuę continentię pullulauerunt, appetitum libidinis castigantes, nec solum in corpore, sed etiam in ipsa concupiscentię radice castrantes, coelestem vitam angelicamque in terrena mortalitate meditantes, atque in carne corruptibili incorruptionem perpetuam retinentes, quibus cædit omnis fœcunditas carnis, omnis pudicitia cõiugalis. Nam cum & ipsa vniuersalis ecclesia virgo sit, desponsata vni viro sicut dicit apostolus, quanto digniore honore sunt membra eius, quæ hoc custodiunt, etiam in ipsa carne quod toto ecclesia custodit in fide.

Sic tamen laudatur virginitas ne nuptiæ condemnentur. Oportet enim non damnare quod bonum est, sed addere quod melius est. Ante aduentum quippe Christi coniugia placere deo, post aduentum eius

virgo vir
nalis p
siti.

aus vir-
nitatis.

uptiæ
on sunt
amnãde.

virginitas. Prima enim dei sententia, crescere & generare præcepit. Secunda sententia continentiam suavit. Nonne enim sic locuta est vox illius. Crescite & multiplicamini. Quia iam alia vox superuenit dicens. Væ pregnantibus & nutrientibus, & illud tempus restat, vt qui vxores habent tanquam non habentes sint, & nisi fallor vnus eiusdèq; dei pronūtiatio est vtraq;. Tunc quidem deus in primordio sementem generis emisit indultis coniugiorum voluptatibus habentis, donec mundus repletetur, nunc vero in extremitatibus temporum compressit quod permiserat, & reuocauit quod indullerat. Vnde & Salomon præuidens in spiritu ait. Tempus amplexandi, tempus longe fieri a complexu. Quia præcepti veteris, est, vt terra procreationibus repleatur, noui vero, vt continentia atq; virginitate cœlum impleatur, quam tamè ardui sublimis que præmii esse constat, vt dicentibus apostolis quodam loco, si sic est hominibus causa cum vxore, non expedit nubere, responderet dominus qui potest capere re capiat.

Non ergo præceptum de continentibus, sed suasio est, nec iniungitur virginitas vt sit necessitatis, sed voluntatis apostolo protestante. De virginibus præceptum domini non habeo sed, consilium do, tanquam & ipse scientiam dei habens. Existimo ergo hoc bonū opus esse propter instātem necessitatem, quoniam bonum est homini sic esse. At tamen qui tentationem carnis non tolerant, necesse est vt portum coniugii petāt. Vnde & idem Apostolus, qui se, inquit, non continet nubat, melius est enim nubere quam vri. Et iterum si acceperis, inquit, vxorem, non peccasti, si nupserit virgo non peccauit, & si non vis maior esse, esto vel minor, quia liberę voluntatis es. Nuptię enim peccatum non sunt, sed per sollicitudinem mundi qui

otum ca nubunt legem dei vix seruant. Sed illos dicit peccare
 tatis ser si nubant, qui nondum vouerunt Deo castitatem, cæ
 ri de- terem vel qui in corde suo promisit, si aliud fecerit,
 t. quod enim erat per naturam licitum, per votum sibi
 to.5. fecit illicitum, sicut Anania & Saphira, quibus de pre
 cio possessionis suæ retinere, nihil licuit, ob quam
 causam & subita morte prostrati sunt.

nuchi - In euangelio autem virginum diuersa genera me
 ti pro morantur, sed illis specialiter regni possessio deputa
 er re- tur, qui se amore Dei castrauerunt, idest quos im
 um cœ possibilitatis necessitas non cogit, sed quos voluntas
 rum. efficit continentes. Sic enim scriptum est domino di
 atth.9. sputante. Sunt enim Spadones qui sic nati sunt, ali
 a.56. qui qui ab hominibus facti sunt, & sunt qui seiplos ca
 strauerūt propter regnum cœlorum, quibus etiã per
 Isaiam prophetam dominus dicit, se daturum in do
 mo sua, & in muris suis locum nominatum meliorem
 multo quam filiis & filiabus suis.

ii Eunu Nã illi qui sic nascuntur, aut quibus ipsum virile mē
 i aquan brum debilitatur generare non possunt, sicut Eunu
 r coniu chi potentum & regum. Sufficit itaque quod Christi
 tis. sunt, & Dei præcepta custodiunt, eo tamen propo si
 to vt coniugia si possent haberent, ideo cæteris coniu
 uugatis, in domo Dei fidelibus adæquantur, quod ca
 strati sunt, propter seculum, non propter regnum
 cœlorum, neque enim vxores animi virtute, sed car
 nis necessitate non ducunt. Tantum enim est in virgi
 poc. 14. nibus castitatis donum, vt etiam Ioannes eos tantum
 agni vestigiis inhærere præscribat, qui contaminati a
 mulierum coitibus non fuerint.

Ipfi enim sunt cxliiii. milia sanctorū citharistarum
 illibatae virginitatis, inuiolatae castitatis in corde, qui
 sequuntur agnum quocunq; ierit, quem nemo sequi
 vel auditu valet, nisi tantum virginitatis. Sequuntur

itaque agnum, & cæteri fideles, qui virginitatem amiserunt, sed non quocunque ierit ille, sed quocunque ipsi potuerint.

Vnde ne tantæ sanctitatis dono corrumpantur cauendum est, multos extollit virginitas, eleuat continentia. Fidenter dico, facilius sequuntur agnum, & si nõ quocunque ierit, certe quo vsque potuerint coniugati humiles, quam superbientes virgines.

Quomodo enim sequitur quis, ad quem accedere non vult? Aut quomodo accedit ad quem non venit vt discat, quomodo mitis sit & humilis corde? Pergant ergo viam sublimitatis virgines pede humilitatis, sequantur Christum tenendo perseueranter quod vouerunt ardentem, ita vt professæ ac seruatæ virginitati, cæteris etiam moribus congruant, sine quibus proculdubio ociosa manet & inanis virginitas. Boni enim actus, si addantur virginitati, angelicam vitam hominibus & cœli mores exhibent in terris. Illæ enim virgines esse probantur, quæ sic continentiae inserviunt, vt nullis criminibus nulloque terrenæ sollicitudinis onere prægrauantur.

Curam enim mundi conjugalis culpa gignit, paulo dicente dum dicit. Volo autem vos sine sollicitudine esse. Qui sine vxore est, sollicitus est quæ Dei sunt, quomodo placeat Deo, qui autem cum vxore est, sollicitus est quomodo placeat vxori. Vnde agnoscitur non posse placere Deo huiusmodi continentiae votum, quod præpeditur secularium impedimento curarum, nihil enim expeditos prodest esse actione carnis, qui illigantur secularibus curis, nisi tantum quod sibi maiora acquirunt supplicia, pro eo quod seculum minime vincant, qui carnem vincere non potuerunt.

Quæritur autem cur foemine virgines in benedictione velentur, quarum hæc causa est. In gradibus enim

Nemo virginitate superbiat.

Coniugati seculi curis præpediti. 1. Cor.

Cur fac virgines velantur

vel officiis ecclesiasticis foeminae nullatenus praescribuntur, nam neque permittitur eis loqui in ecclesia vel docere, sed neque contingere vel offerre aliquid virilis muneris, aut sacerdotalis officii sortem sibi vendicari, ideoque illud tantum est, quia virgo est, carnem suam sanctificare proposuit, idcirco venia fit illi ut in ecclesia notabilis vel insignis introeat, & honorem sanctificati corporis in libertate capitis ostendat, atque mitram quasi coronam virginalis gloriae perferat in vertice.

De viduis. Cap. 18.

Viduarum multa exempla sunt, quarum prima in scripturis legitur Noemi, & vidua ad quam Heliseus missus esse scribitur, & vidua Sunamitis quae solebat Heliseum suscipere, & victum administrare ei, & Iudith illa admirabilis vidua, quae de Oloferne Assyriorum principe triumphauit, saluoque honore pudoris hoste deuicto rediit. In nouo autem testamento, Anna prima vidua legitur, quae dominum cognouit infantem, quae meruit eius diuinitatis gratiam agnoscere, antequam potuisset verbum eius audire, cuius quidem virginitati pene coniunctus est, vnde et Christum quem virgo peperit, vidua prima cognouit. Foelix ergo virgo quia intacta, fortior vidua, quia experta, utriusque tamen apud deum merces, maior illi, subsequens ista. Illam autem viduam apostolus vocat, quae post vnus coniugii interceptum virili sexui renuntiat. Dicit enim, vidua eligitur non minus annorum. lx. vnus vxor viri. Vnde consequens est, ut quae plurimis fuit nexa maritis, careat verae nomine viduitatis. Qualis autem esse vidua debeat, idem Apostolus expressit dicens. Si fuerit in operibus bonis, testimonium habens, & utriusque sicut, Tabita, si filios educauit subauditur deo, si hospitio suscepit, si sanctorum

pedes lauit, si tribulationem patientibus subministrauit, hoc est ægrotis, vel in carcere positis, si omne op^o bonum subsecuta est, breuiter vniuersa concludens, vt in omnibus sit exemplam bene viuendi. Et iterum Tit. 2.

Post hæc adiecit, non criminatrices, non multo vi-
no seruientes, sed paruo vtentes, nam quæ solent hac
etate frigelcere in luxuria vino se tradunt pro luxuria.
Post hæc addidit, bene docentes, vt prudentiam doceant.
Docere illis quidem permittit, sed vt fœminis, & hoc non in ecclesia, sed priuatim, nam hoc genus muliercularum solet esse garrulum, vnde & curiosas, & verbosas, quasdam viduas idem apostolus notat, & hoc vitium dicit venire ex otio. Simul autem, inquit, i. Tim.

& otiosæ discunt circum ire domos, scilicet dum nullo timore derentæ, nec mariti potestati subiectæ sunt, non solum otiosæ, verum etiam curiosæ discurrunt, loquentes quæ non oportet. Prædicat autem idem Ibidem

Apostolus damnationem habere viduas, quæ post propositum continentia nubere cupiunt, cum enim, inquit luxuriatæ fuerint in Christo nubere volunt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt, id est quia in eo quod primo vouerunt, non steterunt, nec tamen ait, nubunt, sed nubere volunt, multas enim earum reuocat a nubendo, si non amor præclari propositi, vel aperti dedecoris timor. Igitur quæ nubere volunt, & ideo non nubunt, quia impune nõ possunt. Hęc melius nõ vouerent & nubere quam i. Corin

vrentur, id est quam occulta flamma concupiscen-
tiæ vastarentur, quas penitus professionis forma declarat sed, piget cõfusionis, quæ si nõ cor dirigant, vt dei timore, rursus libidinem vincant, in mortuis de

Tit. 2.

Vitia vi-
arum.

i. Tim.

Ibidem

i. Corin

ISID. DE ECCLE. OFFI.

putandæ sunt, si in delitiis agant, vnde dicit Aposto-
 Tim. 5. lus. Vidua quæ in delitiis est, viuens mortua est, siue
 in laboribus atq; ieiuniis nulla cordis correctione,
 sed magis ostensioni quàm emendationi seruiens.

De coniugatis. Cap. 19.

Deus enim fecit Adam, & dedit ei Euam adiuto-
 ritutio. rem cū procreationis subsecuta sentētia dicens.

ene. 1. Crescite & multiplicamini & replete terram, sed
 ene. 4. facta eadem mulier prius solatio, quam coniugio fuit,
 donec a paradiso inobedientia abiecerit, quos intra pa-
 radisum obedientia tenuisset. Hic post beatæ sedis ex-
 cessum, mulieris suæ pulsum agnoscebat, libro gene-
 se os dicente. Et cognouit Adam mulierem suam, &
 concepit & peperit filium Cain.

abor cō Cum ergo adiectum laborem nuptiæ expresserunt,
 gio ad- tribulos, spinasque præiis adiecere conuentus, secu-
 ctus. ta sunt in procreationibus tædia, vnde & parituræ præ-
 ene. 3. celsit tale edictum. In dolore inquit, & in mœrore
 Cor. 7. vt cernimus, luctusq; surripuerunt. Vnde & Apostolus
 prædicans, ait. Tribulationem tamen carnis habebunt
 huiusmodi.

ebr. 13. Non tamen coniugiorum honorabilis thorus, & im-
 maculatum cubile sine fructu est, nam soboles inde
 sanctorum, & quod laudatur in virginitate coniugii
 est, ideoq; nec peccatum nuptias dicimus, nec tamen
 eas bono vel virginalis continentiæ, vel etiam vidua-

ona con- lis continentiæ cōxquamus. Coniugia autem tantum
 gii. per se bona sunt, per ea vero quæ circa se sunt mala
 fiunt. Per id namq; mala fiunt, per quod dicit Apolto-

Cor. 7. lus. Qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt
 mundi, & iterum, propter fornicationem vnusquis-
 q; habeat suam vxorem, quod non & vnus & multæ,
 sed vnus & vna copulantur, ipsa prima diuinitus facta

coniunctio in exemplum est. Nam cum dominus hominem figurasset, eiq; parem necessariam prospexisset, unam de costis eius mutuatus, unam illi foeminam finxit, sicq; Adam & mulier Eua inter se nuptiis iuncti, formam hominibus de originis autoritate, & prima dei voluntate sanxerunt.

Item secundum spirituales nuptias, sicut vnus Christus, & vna ecclesia, ita & vnus vir, & vna vxor, tam secundum generis documentum, quam secundum Christi sacramentum. Numerus autem matrimonia maledicto viro coepit, Iamech, qui duarum maritus, tres in vnam carnem effecit. Sed dicit aliquis, quod & patriarchae simul pluribus vxoribus vsi sunt, ergo propterea licebit nobis plures ducere siue habere, sed qui adhuc tripi alicuius futuri sacramenti supersunt, quibus plures nuptiae figurentur? Secundas autem nuptias propter incontinentiam iubet Apostolus. Melius est enim denuo vni viro nubere, quam explendae libidinis causa cum pluribus fornicari, sapius enim nubendi licentia iam non est religionis, sed criminis.

Nam quod in ipsa coniunctione connubia a facerote benedicuntur, hoc est a Deo prima ipsa coniunctione hominis factum. Sic enim scriptum est. Fecit deus hominem ad imaginem suam, ad imaginem Dei fecit eum, masculum & foeminam fecit eos, & benedixit eis dicens. Crescite & multiplicamini. Hac ergo similitudine fit nunc in ecclesia, qua tunc factum est in paradiso.

Quod vero eisdem virginibus legitime nubentibus vna vni viro tenenda sit, prohibentur pronubae, scilicet propter monogamiam, & si auspiti causa tamen boni, auspitiu boni est.

Quod vero eadem foeminae, dum maritantur, velantur, scilicet vt nouerint se per hec viis suis esse sub-

Vni vir
vna ta
fit vxor

Gene.

1. Cor.

Benedi
ctio co
iugioru
a facer
tibus ce
branda.
Gene.

Cur nu
pta vela
tur :

biectas, & humiles, vnde & ipsum velamen vulgo
 mauortem vocant, item martem, quia signum maritali
 Cor. 11 lis dignitatis ac potestatis est in eo. Caput enim mul
 eris vir est, licet proinde velentur, dum nubunt, &
 verecundiam mulieris agnoscunt, quia sequitur inde
 ne. 24. quod pudeat, vnde Rebecca cum ad sponsum ducere
 tur, simul vt eum conspexit, salutationem vel oscu
 la sustinuit, sed tamen statim sentiens quid esset fu
 tura pallio caput velauit. Obnubere enim velare dici
 tur, hinc etiam & nuptæ dictæ, quod vultus suos ve
 lent, vnde & nubes dictæ, eo quod terram aut ethe
 ra obregant.

Quod autem nubentes post benedictionem a Le
 uita inuicem vno vinculo copulantur, videlicet ne
 compagem coniugalis vnitatis dissipēt. At vero, quod
 eadem vita candido purpureoque colore permisce
 tur, candor quippe ad mundiciem vitæ, purpura ad
 sanguinis posteritatem adhibetur, vt hoc signo con
 tinentiæ lex tenenda ab vtrisque ad tempus admonea
 tur, & post hæc ad reddendum debitum non negetur.

Cor. 4. Quod enim dicit Apostolus cōiugatis. Abstinetes vos
 ad tempus vt vacetis orationi, hoc ille candor vitæ in
 finuat, quod vero subiungit, & iterum reuertimini
 in id ipsum, hoc purpureus color ille demonstrat.

Illud vero quod in primis anulus a sponso sponsæ
 datur, fit hoc nimirū vel propter mutuæ fidei signum,
 vel propter id magis vt eodem pignore eorum corda
 iungantur. Vnde & quarto digito annulus idem inferi
 tur, quod per eum vena quædam, vt fertur, sangui
 nis ad cor vsque perueniat. Antiquitus autem non am
 plius vno dabatur, ne pluralitas amorem vnum carpe
 ret, penes Israel autem illicitum erat puellam viro tra
 dere, nisi post manifestum sanguinem maturitate.

Apud veteres in eligendis maritis quatuor ista spe

Cor. 11

ne. 24.

popula-
 coniu
 m per
 uitam.

Cor. 4.

ulus in
 arto di
 to.

uid spe

Et abantur, virtus, genus, pulchritudo, oratio, in fœtandū
 minis tria, si generosa, si bene morata esset, si pulchra. viro &
 Nunc autem non genus ac mores, sed magis diuitiæ mulier
 in vxoribus placent, nec quæritur quàm sit fœmina
 pudica, sed potius quam sit formosa, quæ & concupi-
 scendi libidinem nutriat, & multorum post se suspiria
 trahat. Pulchra enim vt ait quidam sapiens, cito ad-
 amatur, & difficile custoditur, quod plures amant. Il-
 læ enim sunt certæ nuptiæ quæ i coniugio non libidi- Certæ
 nem sed prolem requirunt, neque sic instituta sunt, nuptiæ.
 vt carnis voluptatibus seruiant, sed tantum vt fructū
 propaginis quærant. Nam & ipsæ sacerdotales tabulæ
 indicant, quod causa procreandorum liberorum du-
 citur vxor. Quando ergo quisque luxuriose amplius
 viuit, quàm necessitas procreandorum liberorum
 cogit, iam peccatum est. Vnde necessum est vt quoti-
 dianis eleemosynis ac precibus intercedant, qui tho-
 ri coniugalis pudicitiam frequentius per incontinen-
 tiam commaculant.

Nuptialia autem bona tria sunt, proles, fides, sa- Tria bo
 cramentum. In fide attenditur ne præter vinculum nuptial
 cōiugale cū altero vel altera concumbatur, in prole vt
 amanter suscipiatur, pudice nutriatur, in Sacramento
 vt coniugium non separetur, neque causa prolis alte-
 ri coniungatur. Sacramentum autem ideo inter coniu- Ephe. 5
 gatos dictum est, quia sicut non potest ecclesia diu- di
 a Christo, ita nec vxor a viro. Quod ergo in Christo
 & in ecclesia, hoc singulis quibusq; viris atq; vxori-
 bus coniunctionis inseparabile Sacramentum.

Vnde & Apostolus, præcipio, inquit, non ego, sed i. Cor
 dominus, vxorem viro non discedere, prohibet enim Ne fiat d
 dimitti quacunq; ex causa ne aliis coniungantur, secun uortiū n
 dum consuetudinem Iudæorum, quam dominus in ppter f
 ter dixit dicens. nication

Quicumque dimiserit vxorem suam excepta fornicationis causa, & aliam duxerit mæchatur, solum, vt ait Hieronymus, adulterium est quod vxoris vincat affectum, imo cum illa vnā carnem in aliam diuiserit, & se fornicatione separauerit, a marito non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente scriptura. Qui adulteram tenet stultus & impius est. Vbicunque est igitur fornicatio & fornicationis suspitio libere vxor dimittitur.

Quid ergo si sterilis est, si deformis, si ætate vetula si foetida, si remulenta, si iracunda, si malis moribus, si luxuriosa, si gulosa, si fatua, si vaga, si iurgatrix & maledica? Tenenda est velis nolis, & qualiscunq; accepta est habenda. Cum enim esses liber sponte te seruituti subiecisti, cumq; habet quis vxorem (vt ait Iacrantius) neque seruam neque liberam habere poterit, vt matrimonii fidem seruet, neque enim iuris publica ratio est, sola mulier adultera est, quæ virum habens ab altero polluitur, & maritus si alteram habeat, a crimine adulterii alienus habetur, dum diuina lex duos in vnum matrimonii corpus coniunxerit, adulter sit, qui quis compagem corporis in diuersa distra xerit.

Seruanda igitur fides ab vtroque alteri est, imo vero exemplo continentix docenda est vxor a viro, vt se caste gerat, iniquum est enim, vt id exigat quod præstare non possit, caput enim mulieris est vir, vbi autem melius viuunt mulier quam vir, caput deorsum pendet domus. Ideo præcedere debet vir in omnibus bonis factis mulierem suam, quia caput est, vt illa imitetur virum, & sequatur vere vt corpus caput suū, sicut ecclesia sequitur Christum.

Hortatur autem Apostolus, vt propter orationem abstineant, atque pari consensu tempora sanctifica-

o. 18.

allus de
tus no
t vxori
er adul
rium.

ir vxori
tem fer
et & bo
a præbe
t exépla.

Cor. 2.

tionis obseruent, & sine impedimento carnali orationibus vacent. Nā in veteri testamento ante omnes sanctificati sunt a mulieribus, & sic descendente Deo in monte asistere meruerunt. Exo. 19

Item hortatur idem Apostolus mulieres subditas esse viris suis, nam multæ erga simplices viros, diuitiis prælatæ & nobilitate Dei sententiæ non recordantur, qua subiectæ sunt illis. Ait quippe dominus ad mulierem, conuersatio tua ad virum tuum & ipse tui dominabitur. Obediendum est itaque sanctę scripturæ præceptis, & seruiendum viro quādam seruitute libera & dilectione plena. Collof Graue peccatu si vxor fit subd viro Gene:3

Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum, & cum caput mulieris vir sit, caput autem viri Christus. Quæcunque vxor nō subiicitur viro, hoc est capiti suo, eiusdem criminis rea est cuius, & vir si non subiicitur Christo capiti suo. Verbum autem domini blasphematur, vel cum contemnitur prima dei sententia, & pro nihilo ducitur, vel dum Christi Euangelium infamatur, dum contra legem fidemque naturæ seruitur. Ergo ea quæ christiana est, & ex deo legi subiecta non præesse desideret, cum etiam gentiles fœminæ seruiant viris suis communi lege naturæ. Seruatur ergo lex nature, si Deo simul & marito subiecta est. At contra, si illa imperare viro desiderat, & ordo naturæ corrumpitur, & domus illa misera & peruersa vocabitur. 1. Cor.

De Catecuminis, De Exorcismo

& sale. Cap. 20.

Iam rationem Sacramentorum, siue ordinem ad fidem venientem prosequamur. Quorum gradus primus est catecuminum, secundus competentium, tertius baptizatorum.

Catecumini sunt qui primum de gentilitate veni

unt, habentes voluntatem credendi in Christum, & quia primum exhortationis præceptum est in lege dei. **Catecumini** Audi Israel dominus deus tuus, deus vnus est. Inde est vt is cui per sacerdotem quasi per Moysen deus primū loquitur. **Catecuminus**, idest audiens nominatur, scilicet vt vnum agnoscens deum, relinquat errores nefarios idolorum. Puto autem omnes a Ioanne in penitentiam baptizatos, catecuminum prætulisse figuram, exorcizantur autem hi primum, deinde salem accipiunt, & vnguntur.

Exorcismus autem sermo increpationis est, contra immundū spiritū in energumini, siue catecuminis factus, per quem ab illis diaboli nequissima virtus, & inueterata malicia vel violenta incurfio expulsa fuerit. Quod significabat lunaticus ille, quem increpauit Dominus Iesus, & exiit ab illo dæmonium. Potestas autem diaboli exorcizatur, & insufflatur in eis, vt ei renuntient, atq; eruti a potestate tenebrarum in regnum sui domini, per sacramentum baptismatis, transferentur. Quod quia paruuli per se renuntiare non possunt, per corda & ora gestantium adimpleantur.

Sales autem in ministerio catecuminis dandos, a patribus ideo est institutum, vt eorum gustu condimentum sapientiæ percipiant, neque dissipentur a sapore Christi, nec sint fatui & retro respiciant sicut vxor Loth, ne malum exemplum dantes ipsi remaneant, & alios condiant, quemadmodum illa quæ cum liberaretur a Sodomis imposita retro respexit, ibiq; remansit facta statua salis, quo signo condirentur hi, qui per fidem mundo & actibus desiderijsq; eius renuntiant, vt affectionis pristinae non recordentur, neque ad seculi illecebras reuocentur, quia secundum saluatoris sententiam ponēs manum super aratrum, si respexerit retro, regno cœlorum aptus esse non potest.

De competentibus. Cap. 21.

Post catecuminos secundus competentium gradus est. Competentes autem sunt qui iam post doctrinam fidei, post doctrinam vitæ ad gratiam Christi percipiendam festinant. Ideoq; appellantur competentes, idest gratiam Christi petentes, nam catecumini tantum audiunt, necdum petunt. Sunt enim quasi hospites & vicini fidelium, de foris audiunt mysteria, audiunt gratiam, sed adhuc nõ appellantur fideles. Competentes autem iam petunt, iam accipiunt, iam catechizantur, idest imbuuntur instructione sacramentorum. Iitis enim quasi salutare symbolum traditur, quasi communicatorium fidei, & sanctæ confessionis indicium, quo instructi agnoscant quales iam ad gratiam Christi exhibere se debeant.

De simbolo. Cap. 22.

Sybolum autem quod idem competentes accipiunt, tali ratione institutum maiores nostri dixerunt. Tradunt his verbis quod post ascensionem domini & saluatoris nostri ad patrem, per aduentum spiritus sancti discipuli eius inflammati, linguis omnium gentium loquebantur. Quo præfagio consecutus est, Matth. ut illis gens extrema nulla lingua barbara eis in ecclesia vel in via loqueretur, præceptum eis a domino datur ad prædicandum dei verbum, ad singulas quasq; nationes abire. Discessuri autem ab inuicem, normam prius sibi futuræ prædicationis in cõmune instituunt, ne aliter se ab inuicé discedentibus diuersum aliquid, vel dissonum prædicaretur his qui ad fidem Christi invitabantur. Omnes enim in vno positi & spiritu sancto repleti, breue sibi prædicationis indicium conferrando in vnum quod se tiebant componunt, atq; hæc credentibus dandam esse regulam constituunt.

Symbolum autem hoc ex multis & iustissimis ca- Cur Sy

um di causis appellari voluerūt. Symbolū autē græce & indi-
 n est. ciū dici potest, & collatio, idest q̄ plures ī vnū confe-
 0. 15. rūt. quod quidē fecerūt Apostoli in his sermonib⁹, in
 vnū conferendo vnusquisq; quod sentit. Indiciū autē,
 vel signum idcirco dicitur, quod in illo tempore, sicut
 Apostoli dicunt, & in actibus apostolorum refertur,
 multi se simulates esse Apostolos Christi, nominan-
 tes quidem Christum, sed integris traditionum lineis
 non nutrientes. Idcirco igitur istud indicium posue-
 re, per quod is agnosceretur, qui Christum vere secun-
 dum apostolicas regulas prædicaret.

mbolū Deniq; vt in bellis ciuilibus hoc obseruari ferunt,
 o llis quo modo armorum habitus par & sonus vocis idem,
 ilibus. & mos vnus est, atq; eadem instituta bellandi, sed vt
 nequando belli surreptio fiat, symbola discreta vnus-
 quisq; dux suis militibus tradit, quæ latine vel signa,
 v l iudicia nuncupantur, vt si forte quis occurrerit de
 mbolū hostis an socius. Idcirco autem hoc patres nostri non
 n scri- scribi membranis, sed retineri cordibus tradiderunt,
 am sed vt certum esset neminem ex lectione scriptorum vi-
 ditum. tio deprauata, hæresim hausisse, vt fieri solet, sed ex
 Apostolorum traditione fidem didicisse catholicam.
 Discessari itaq; vt dictum est, ad prædicandum istud
 vnanimitatis & fidei suæ apostoli indicatiū posuere. Est
 autem symbolum per quod agnoscitur Deus, quod
 qui que proinde credentes accipiunt.

mbolū In quo quidē pauca sunt verba, sed omnia continen-
 e verbū tur sacramenta. De totis enim scripturis hæc breuia-
 breuia- tum collecta sunt ab apostolis, vt quia plures creden-
 m. tium literas nesciunt, vel qui sciunt, præoccupatio-
 nibus seculi scripturas legere non possunt, hæc corde
 retinentes, habeant sibi sufficientem scientiam saluta-
 rem. Est enim breue fidei verbum, & olim a proph-

ra prædictum . Verbum breuiatum faciet Dominus super terram. Eesai. 10
Rom. 9

De regula Fidei. Cap. 23.

HAEC est autem post Apostolorum symbolum certissima fides, quam doctores nostri tradiderunt, ut profiteantur patrem & filium & spiritum sanctum unum esse essentiae, eiusdemque potestatis sempiternitatis, vnum deum inuisibilem ita ut singularis personarum proprietate seruata, nec substantialiter diuidi, nec personaliter substantia debeat omnino confundi. Patrem quoque confiteri ingenitum, filium genitum, spiritum autem sanctum nec genitum nec ingenitum, sed ex patre filioque procedentem, filium autem a patre nascendo natum, spiritum vero sanctum paracletum procedendo non nati.

Ipsam quoque filium perfectum ex virgine hominem sine peccato suscepisse, ut quem sola bonitate creauerat, sponte lapsum misericorditer repararet, ipsum vero veraciter crucifixum, & tertia die resurrexisse, & cum eadem ipsa carne glorificata ascendisse in caelum, in qua ad iudicium viuorum & mortuorum expectatur venturus. Et quod diuinam humanamque naturam in utroque perfectus, vnam Christum personam gestaauerit, quia nec geminavit vtriusque substantiae integritas personam, nec confudit geminam unitas personae substantiam. Altero quippe neutrum exclusit, quia vtrunque vnus intemerato iure seruauit, quod noui & veteris testamenti salubri commendatur autoritate, illa per prophetiam, ista per historiam veraciter persoluta est, neque creatura veraciter sit cum paganis, aut haereticis aliquid sentiendum, in his quibus a veritate dissentiunt, sed quod in utroque testamento diuina protestantur eloquia.

Hoc tantummodo sentiendum quod siue hominē

atore siue vniuersa, nulla necessitate deus creauit, & nul-
 le crea lam omnino esse visibilem inuisibilemque substanti-
 s. am, nisi aut quæ deus sit, aut a bono deo bona creata
 sit, sed deus summe & incommutabiliter bonus. Crea-
 tura vero inferius & mutabiliter bona, & quod animæ
 incerta sit origo, & quod angelorum origo & natura
 vel animæ non sit pars diuinæ substantiæ, sed dei crea-
 tura, ex nihilo condita, & in corpore esse euidenter
 ostenditur. Quoniam igitur apprehendi & transferri
 potest, corporea esse nihilominus ostenditur. Ad ima-
 ginem autem dei creata est, probitate morum, sine
 qua fides diuini cultus otiosa torpescit, & cum qua in-
 tegeritas diuini cultus perficitur, vt vnusquisque deū
 proximumue in deo diligens, vsque ad dilectionem
 quoque inimicorum protendendo proficiat, vt profi-
 ciendo perueniat. Alterū quoq; alterius pollui nō pos-
 se peccato, vbi par non tenetur voluntatis confessio.

nu- Legitimas nuptias non credimus damnandas, licet
 is. ex eis quoque originali peccato obnoxia credatur na-
 sci posteritas, eisq; iure fidelium virginum vel conti-
 nentium preferenda doceatur integritas.

baptis Nec trinitatis baptisma, quod nefas est iteratur,
 o. neque pro diuersitate tradentium ministrorum singu-
 lis putetur quibusq; conferri, sed a deo singulari po-
 testate donari. De quo dictum legimus, super quem
 an. r. videris spiritum descendentem & manentem super
 eum. Hic est qui baptizat in spiritu sancto, & ego vidi
 & testimonium perhibui, quia hic est filius dei.

e poeni- Et ne poenitentia remediis nos nō egere putemus,
 ntia. pro quotidianis humanæ fragilitatis excessibus, sine
 quibus in hac vita esse non possumus, ita vt poeniten-
 tia compunctione fructuosa, & vniuersa fateamur
 deleri peccata, sicut scriptum est. Beati quorum remis-
 sæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Bea

tus vir cui non imputauit dominus peccatum.

Nullum quoq; suis viribus, sed per diuinam gratiam capiti Christo subiungi atque indiruptæ pacis per
 Delib
 feuerantia in vnitae ecclesiæ ipsius solidari, nec hu
 manæ voluntatis arbitrio boni quicquam reputandû
 existimari, sed secundum propositum voluntatis dei
 omnem numerû electorum Dei acquiri. Bona quoq;
 De bo
 téporalia bonis malisq; cõmunia à deo creati eiuldé tempo
 dispésatione singulis quibusq; vel tribui vel negari. bus.

Quorum bonorum in vno quoq; fidelium non habi
 tus, sed vltus, aut improbandus est aut probandus. Cer
 ta vero æternaq; bona solos bonos posse in futuro cõ
 sequi, quorum pignore ecclesiam nunc informatam
 credimus teneri, hic habentem primitias spiritus san
 cti, in futuro perfectionem, hic sustineri in spe, postea
 pasci in re, hic videre per speculum in enigmate, in fu
 turo autem facie ad faciem cum ad spetiem fuerit per
 ducta per fidem. Quod donec perficiatur in nobis, vt
 summi Dei fruamur bonis æternis, temporalibus fruē
 do in deo, non oberimus & proximis. 1. Cor.

Eandem quoque spem resurrectionis habere, vt eo
 De res
 dem ordine eademque forma, qua ipse dominus resur
 rection
 rexit a mortuis, nos quoque resurrecturos esse creda
 mus in eodem corpore in quo sumus, viuimus, moue
 mur, non naturam vel sexum mutantés, sed tantum
 fragilitatem & vitia deponentes. carnis.

Ipsam quoq; Sathan cum Angelis suis atq; cultori
 De fina
 bus, æterno incendio condemnandum. Neque secun
 condē
 dum quorundam sacrilegam disputationem ad pristi
 tione d
 nam, idest Angelicam dignitatem, ex qua propria ma
 boloru
 lignitate cecidit reducendum. Hæc est catholice tradi
 Matth.
 tio fidei, veraq; integritas, de qua si vnum quodlibet
 respuatur, tota fidei credulitas amittitur.

De Baptismo. Cap. 24.

Baptismi Sacramentum si prima repetens ab origi-
ne pandam. !Baptizauit Moyses in nube & in ma-
ri, in Typo & in figura. Ita Paulus pronuntiauit. Ha-
buit ergo mare rubrum figuram baptismi aquæ, nubes
vero spiritus sancti, manna panis vitæ. Illic enim sicut
patrum exempla docent Aegyptius dimergitur, &
Dei populus liberatur, renouatur spiritu sancto, qui
etiam per mare rubrum inoffenso transit vestigio.

Baptizauit & Ioannes, sed nō ex toto Iudaice, nō so-
lū. n. in aqua, nec tamē in spiritu sãcto, sed hoc solū ad-
didit q̄ in pœnitētia baptizauit, sicut ait Paulus in acti-
b° apostolorū. Ioānes baptismō pœnitētię baptizauit
populū. Qui tamē ita dictus est baptizare in aqua, vt
Christ° qui iãq̄ & spiritu sãcto baptizaturus erat. Ioā-
nis baptismate manifestaretur in Israel, quando spiri-
tus sancti descensione, & patris voce filius dei palam
cunctis ostensus est. Cœpit ergo perfectum baptisma
à Iesu, ipse. n. baptizauit primo in spiritu sancto, si-
cut Ioannes dicit. Ego quidē baptizo in aqua, medius
autē vestrū stat quē vos nescitis, ipse baptizabit vos in
spiritu sancto & igni, hæc est p̄fectio baptismi, de°. n.
est q̄ baptizat, vt possint & q̄ baptizātur fieri filii Dei.

Tria sūt autē genera baptismi quorū primū, quo sor-
des peccatorū p̄ regenerationis lauacrū abluūtur. Se-
cundū, quo quis sanguine suo p̄ martyriū baptizatur,
quo baptismō Christus baptizat° est, vt & in hoc, sicut
& in cæteris formā daret credentibus, sicut dicebat ad
discipulos, filios zebedei. Potestis bibere calicē quem
ego bibitur° sū, & baptismō quo baptizor, baptizari?
Itaque sanguis & aqua baptismatis gemina figura est,
baptisma vnum, quo regeneramur ex aquæ lauacro,
aliud quo consecramur in sanguine. Est autem tertium
baptisma lachrymarum, quod laboriosius tráfigitur, si-
cut ille qui per singulas noctes stratum suum rigauit,

qui imitabatur cōuersionē Manasse, & humilitatē Niñi Psalm
uitarū, p̄ quā misericordiā cōsecuti sūt. Qui imitabatur 2. Par
publicani illi^o orationē in tēplo, stātis a lōge, & p̄cutiē Lonæ.
tis pecc^o suū, q̄q; nec aus^o fuit oculos ad cœlū eleuare. Lucæ.

Baptismus autem aqua est, quæ tempore passionis
Christi de latere profluxit, nullumq; aliud elementū
quod purget omnia, viuificet cuncta, ideoq; cum ba
ptizamus in Christo per ipsam renascimur, vt purifi
cati viuificemur. Fons autem origo omnium gloria- 7. grad
rum est, cuius septem gradus sunt, tres in descensu pro in ba
pter tria per quæ renuntiamus, tres in ascensu, propter mi for
tria per quæ confitemur, septimus vero is est, qui & Danie
quartus similis filio hominis, extinguens fornacem
ignis, stabilimentum pedum, fundamentum aquæ, in Colo
quo omnis plenitudo diuinitatis habitat corporaliter.

In patre autē & filio & spiritu factō salutaria baptis Baptiz
mi dona cōsistunt. Vnde nequaquā baptismi sanctifica dum in
tur officio, nisi q̄ sub trinitatis tigitur sacramēto, sicut mine
dominus ait. Ite docete omnes gētes, baptizātes eos i nitatis
nomine patris & filii & spiritus sancti, & reliqua. Pro Matth
inde si omiſſa q̄libet trinitatis plona baptismi detur,
manifeste ī regenerationis aqua nil agitur, nisi tota tri
nitas inuocetur. Nā dominus cū a Ioāne baptizaretur,
eundem baptismū sub trinitatis sacramēto legitur pe
regisse, dicente domino. Hic est filius meus dilectus, Matth.
in quo bene complacui. Pater in voce, filius in cor- Luc. 3
pore, spiritus factus in colūbæ probatur venisse specie.

Duæ sunt autem pactiones credentium. Prima pa- Duæ p
ctio est, qua renuntiat diabolo, & pompis eius, & ctione
vniuersæ conuersationi illius. Secunda pactio est, quia baptis
se in patrem & filium & spiritum sanctum credere fa Vnicū
retur. Semel autem nos oportet in Christo lauari, quia ptisma
Christus semel pro nobis mortuus est. Si enim vnus Ephc. 4
Deus & fides vna est necessaria, & vnum baptismi sit, Roma

quia & Christi mors vna pro nobis est, in cuius imagine mergimur per mysterium sacri fontis, vt consuepeliatur Christo morientes huic mundo, & ab isdem aquis quibus in forma resurrectionis eius emergimur per mysterium non reuersuri ad corruptionem, sicut & ille minime reuertitur ad mortem. Quod si postea quisque præuentus fuerit in aliquo peccato, non iterum lauacri beneficio, sed pœnitentiæ expiatur, quæ in similitudine fontis peccata mortificat.

Perfectis autem ætate baptismum vel purgationem originalis noxæ, vel ad ablutionem actualis peccati proficere credimus, paruulis autem vt ab originali peccato abluantur, quod ab Adam prima natiuitate contraxerunt. Qui si priusquam ex aqua & spiritu sancto regenerentur transferint, proculdubio a saluatore nostro Christo alienati sunt, testante domino. Nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, non potest videre regnum dei. Quiq; proinde idem paruuli alio pœtestante baptizantur, quia adhuc loqui & credere nesciunt, sicut etiam ægri, muti, vel surdi, quorum vice alius profitetur, vt pro eis dum baptizantur respõdeat.

Quamuis autem per regenerationem pereat originale peccatum, pœna tamen mortis quæ per preuarcationem mandati introiuit, manet & in eis quos a reatu originis purgat baptismus saluatoris. Ex hoc proinde vt homo nouerit pro futuræ beatitudinis spẽ se regenerationem consequi, nõ vt a pœna temporalis mortis possit absolui.

Illud vero quod nec priuatis nec clericis baptizare liceat, nisi tantum sacerdotibus, in Euangelio legitur apostolis tantum permissum, Iesu post resurrectionem dicente illis. Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Et hoc cum dixit insufflauit, & ait eis. Accipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur.

atissima
uulo-

n. 3.

ccatum
iginale

prizare
erdotũ

an. 20.

tur eis, & quorum retinueritis, retenta erunt. Et in Matth.
 alio loco. Ite docete omnes gentes, baptizantes eos
 in nomine patris & filii & spiritus sancti. Vnde con-
 stat baptisma solis sacerdotibus esse traditum, cuiusq;
 mysterium nec ipsis Diaconibus explere est licitum abs-
 q; Episcopis vel presbyteris, nisi illis procul absenti-
 bus vltima languoris cogat necessitudo, quod & lai-
 cis fidelibus plerunq; permittitur, ne quisquam sine
 remedio salutari de seculo euocetur.

Hæretici autem, si tamen in patris & filii & spiritus Non i
 sancti attestazione doceantur baptisma suscepisse, non randū
 iterum sunt baptizandi, sed solo chrismate & manus reticor
 impositione purgandi. Baptismus enim non est homi baptis
 nis meritum, sed Christi, ideoq; nihil interest, hære-
 ticus an fidelis baptizet. Quod sacramentum, tam san-
 ctum est, vt nec homicida ministrante polluatur. Ha-
 bet enim hæreticus baptismum Christi, sed quia extra
 vnitatem fidei est, nihil ei prodest, at vbi in gressus fue-
 rit statim baptisma, quod habuerat, foris ad perniciem,
 incipit illi iam prodesse ad salutem, quod enim acci-
 pit, approbo, sed quia foris accipit, improbo. Dum Vide A
 autem venerit, non mutatur, sed agnoscitur, caracte con. P
 est enim regis mei, non error sacrilegus, recorro meni l
 desertorem, non muto caracterem. c. 13.

De chrismate. Cap. 25.

Chrismatis sacramentum Moyses in Exodo, iubens Exo. 30
 te domino, composuit, & confudit, quod primi
 Aaron & filii eius in testimonium sacerdotii & sancti-
 tatis peruncti sunt. Deniq; & reges eodem chrismate
 sacrabantur, vnde & Christi nuncupabantur, sicut seri-
 ptum est. Nolite tangere Christos meos, eratque eo Psal. 104
 dem tempore in regibus & sacerdotibus tantum my-
 stica vnctio, qua Christus figurabatur, vnde & ipsum
 nomen a chrismate dicitur.

unctio
annium
christia-
rum .

Sed postquam dominus noster verus rex & sacerdos æternus, a deo patre cœlesti mystico ungueto est delibutus, iam non soli pontifices & reges, sed omnis ecclesia vnctione chrismatis consecratur, pro eo quod membrum est æterni sacerdotis & regis. Ergo quia genus regale & sacerdotale sumus, ideo post lauacrum unguimur, vt Christi nomine consecremur.

Pe. 2.

De manus impositione vel confirmatio-
ne. Cap. 26.

cto. 19.

Sed quoniam postbaptismum per episcopos datur spiritus sanctus, cum manuum impositione, hoc in actibus apostolorum fecisse meminimus apostolos. Sic enim legitur. Factum est dum Apollo esset Corinthi, Paulus peragratis superioribus partibus veniret Ephesum, ibiq; cum inuenisset quosdam discipulos, dixit ad illos. Si spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum. Sed neq; si spiritus sanctus est audiimus, ille vero ait. In quo ergo baptizati estis. Qui dixerunt, in Ioannis baptizate. Ait autem Paulus, Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ plæbem dicens, in eum qui post eum venturus erat vt crederent, hoc est in Iesum Christum. Quod cum audissent, baptizati sunt in nomine domini Iesu. Et cum imposuisset illis manum Paulus, venit spiritus sanctus super illos & loquebantur linguis, & propheta-
bant. Item in alio loco. Cum audissent qui erant Hierosolimis Apostoli, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad illos Petrum & Ioannem. Qui cum venissent orauerunt pro eis vt spiritum sanctum acciperent, non dum enim in nullum eorum descenderat, sed tantum baptizati erant in nomine domini nostri Iesu Christi. Tunc imponebant illis manus, & accipiebant spiritum sanctum.

cto. 8.

Spiritum autem sanctum accipere possumus, dare

autem non possumus, sed vt detur, deum inuocamus. Spiritus
 Hoc autem quod post bap^tisma fiat, quemadmodum sanctū
 Papa factus innocentius scribit, subiiciam, dicit enim ri post
 non ab alio quam ab episcopo fieri licere, nam pres- p^tisma
 byteri, licet sint sacerdotes, pontificatus tamen api- manus
 cem non habent. Hoc autem solis pontificibus debe- positio
 ri vt vel consignent, vel vt paracl^etum spiritum sanctū nem.
 tradant, non solum ecclesiastica consuetudo demon- Innoc
 strat, verum & illa lectio apostolorum, quæ asserit us ad
 Petrum & Ioannem esse directos, qui iam baptizatis centiu
 traderent spiritum sanctum.

De suffragiis ecclesie. Cap. 27.

Sicut pertinet ad diuinę iustitię seueritatem pro-
 pter venialia puniri eos, ita pertinet ad bonitatē
 diuinę misericordię eosdem per suffragia eleuari. Pro
 sunt ergo suffragia defunctis nō ad meritum vitę æter-
 nę, sed ad solutionem pœnæ, & hoc ad pœnarum
 mitigationem vel celerio^rem liberationem. Sunt au-
 tem quatuor modi suffragiorum generales, ad quos
 omnes alii reducuntur, scilicet oratio, ieiunium, elee-
 mosina, & sacramentum altaris, quorum numerus sic
 accipitur, quoniam defunctus a pœna absolui potest
 duobus modis, scilicet per viam gratię & per viam
 iustitię, per viam gratię dupliciter. Primo per inter-
 cessionem publicam capitis, quæ est in oblatione sa-
 cri altaris. Secundo per intercessionem quasi priuatam
 membrorum, scilicet per orationes iustorum. Simili-
 ter per viam iustitię dupliciter. Primo per modum re-
 demptionis pœnę, scilicet eleemosynarū largitiōē.
 Secundo per modū solutionis pœnę. In ieiuniorum
 afflictione. Si autem queritur quando incipiat valere
 defuncto, id quod per se fieri mandauit, dicendum
 quod opus operans, idest meritum authoris statim
 prosequitur mortuorum de bonis, quæ præcepit fieri

pro anima sua. Sed non opus operatum, id est, fructus ipsius operis vsquequo fiant, quia primum valet ex merito absoluto, sed secundum ex merito conditionali.

Quorum suffragia profunt. Cap. 28.

AD hoc quod valeant suffragia, requiritur aliquid ex parte agentis, & aliquid ex parte mortui recipientis. Ex parte agentis requiritur quod sit in charitate, & quod intentione & suam dirigat ad illos, quibus vult ut opera sua proficiant. Distinguendum est tamen, quod suffragia per malum possunt fieri dupliciter, vel per authorem, & sic non profunt, nisi forte per accidens. s. in quantum per eleemosinas mali hominis excitantur boni pauperes ad orandum pro defunctis, vel ut per ministrum, & hoc dupliciter, quia vel faciens est ut minister publicus dei & ecclesie, sicut quando sacerdos malo celebrat missam, vel agit ex æquias mortuorum, & talia semper profunt, quia malicia ministri non nocet operi boni authoris, sicut patet in homine iusto dante eleemosinam per malum. Si vero facit ea ut minister privatae personae exeuntis tamen in charitate, siue defuncti siue alterius esset, talia profunt quia opus illud licet sit mortuum, quo ad ministrum, non tamen quo ad authorem. Si vero malus minister faciat aliqua de mandato eius, qui non est in charitate non profunt. Aliquid etiam exigit ex parte accipientis ad hoc quod suffragia profunt illi. Primum est quod ipse sit in charitate. Vnde non valent his qui sunt in inferno, quia sunt a corpore Christi mystico separati. Vnde nulla spiritualis influentia peruenit ad eos, sicut influentia corporalis non valet membris a corpore amputatis. Secundum est indigentia. Vnde non valent beatis, quia non sunt amplius in via, sed in termino, nec possunt ad altiora ascendere, sed po-

tiis e cōuerso illorum suffragia profunt nobis. Vtrum
 q̄s est in his qui sunt in purgatorio, scilicet charitas &
 indulgentia. Vnde sicut potest homo satisfacere pro
 altero viuente, qui per se non valet, ita potest esse pro
 defuncto. Nota quod suffragia profunt defunctis, sed
 magis & minus pro diuersitate meritorum & mortuo-
 rum, vel pro qualitate viuorum, qui magis solliciten-
 tur pro aliquibus quam pro aliis. Illa enim suffragia
 quę spiritualiter fiunt pro aliquibus, plus valent illis
 quam aliis, licet etiam aliis quodammodo communi-
 centur. Suffragia vero quę communiter pro defuncto
 fiunt, quamuis pro modulo suo omnibus profunt, illis
 tamen amplius, qui dum essent in via, magis merue-
 runt, vt sibi prodesent. Quamuis autem vt dictum est,
 suffragia non profunt illis, qui sunt in cœlo, nec illis,
 qui sunt in inferno, tamen aliquo modo profunt.

Vnde nota quod valent illis, qui sunt in purgato-
 rio per modum purgationis, valent saluatis in cœlo,
 per modum coniunctionis, quia multiplicatio saluā-
 dorum augmentat gloriam accidentalem. Valent &
 damnatis in inferno per modum diminutionis, quan-
 to enim plures saluantur per meritum ecclesię, tanto
 pauiores damnabuntur, & ita minor erit pœna per
 subtractionem consortii illorum. Valent etiam im-
 piis facientibus per modum meriti, quod pro paru-
 lis defunctis celebrantur misse mortuorum, hoc non
 fit propter illorum indigentiam, cum ita in euolent
 ad gloriam, sed propter gratiarum actionem.

EXPLICIT LIBER
 SECVNDVS

